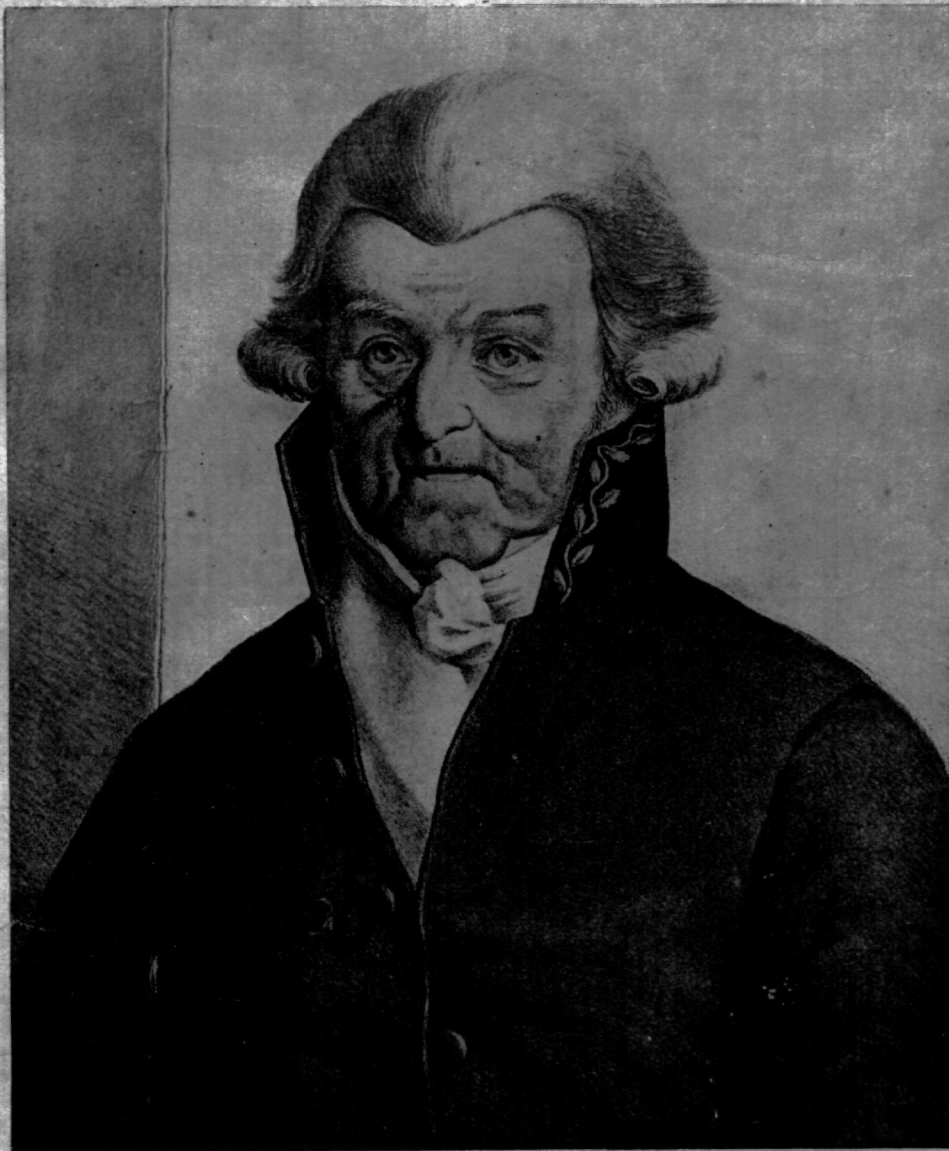

ODAMEES

Nr. 8 (22) AUGUST 1924

III AASTAKÄIK

Prof. Johann Christoph Brotze

Tulevaks õppeaastaks soovitab „Odamees“

Geomeetria algkoolidele I

F. V. Mikkelsaar. Hind 60.—

Geomeetria algkoolidele II

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria algkoolidele III

F. V. Mikkelsaar. Hind 75.—

Geomeetria alg- ja täienduskoolidele

Kordamis- ning täienduskursus VI, VII ja VIII õppeaastale. F. V. Mikkelsaar. Hind 160.—

Metoodiline matemaatika õpiraamat I

J. Koppel. Hind 45.—

Ülesannete kogu

„Metoodilise matemaatika õpiraamatu“ juure. J. Koppel. Hind 200.—

Eesti keele grammatika

Sõnade muutmine. J. Jõgever. Trükk otsas. Uus täiend. trükk ilmub sügiseks.

Eesti keele grammatika II

Muutelõpud. J. Jõgever. Hind 60.—

Eesti keele grammatika III

Süntaks J. Jõgever. Hind 75.—

Eesti keele grammatika

O. Loorits. Hind 250.—

Eesti uuem ilukirjandus

Fr. Tuglas. Hind 75.— ja 60.—

Keelelised harjutused

II muutm. trükk. Fr. Puusepp. H. 100.—

Laste sõber

Aabits ja lugemik. J. Kuulberg. Mitmevärviliste kivitrüki piltidega. Hind 120.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidele I. Lugemik. E. Kikas. Hind 80.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidele II. Grammatika. E. Kikas. Hind 100.—

Ladina keele õpiraamat

keskkoolidele III. Sõnastik. E. Kikas. Hind 40.—

Little Lord Fauntleroy

(Väike lord). F. H. Burnett. Piltide ja ing.-eesti sõnastikuga. Hind 145.—

Esteetika süsteem

E. Meumann. Tõlk. A. Oras. H. 160.—

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused

A. M. Tallgren ja tema õpilased. Hind 300.—

Paeseina profiil Martsal

H. Bekker. Hind 15.—

Pühajärve ümbruse taimeühingud

H. Bekker. Hind 5.—

Järve taimed

A. Audova. Hind 30.—

Andmed Pühajärve uurimisest

A. Audova ja H. Bekker. Hind 160.—

Pääladu Tartus — Promenaad 7-a, tel. 67, postkast 51. □ □ Rakvere esitus — J. Sarapi rmkpl. Pikk tän. 11.

Koolidele ja õpetajatele hinnaalandus

Praegu ilmus

Praegu ilmus

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused

Ülikooli Arkeoloogia Kabineti toimetused II | „Odamehe“ kirjastus

Teoses annab kõige päält prof. Tallgren täieliku ülevaate Saaremaa ja Muhu, meie muistsel vabadusajal kultuuriliselt ja sõjaliselt tugevama maakonna ajaloost kuni sakslaste tulekuni. Seejuures käsitletakse paralleelselt kogu muu Eesti muinasajaga. Sellele järgneb kihelkondade viisi kõigi teadaolevate saarte muinasmälestusmärkide kirjeldus 58 joonise ja kolme värvilise kaardiga. Kirjeldustele on lisaks aratähendatud kõik senni ilmund kirjandus, milles seni vastavaid mälestusmärke käsitletud.

Raamat on tarvilik igale õpetajale, kes kodumaa muinasaega õpetab kui ka igale haritlasele, keda meie minevik huvitab.

HIND 300.—

Üliõpilastele otse kirjastuse rmkpst ostes 240.— Õpetajatele harilik hinnaalandus

„Odamehe“ tellimishind

1/1 aastas (12 nrt) — 400 marka

3/4 „ (9 „) — 320 „

1/2 aastas (6 nrt) — 220 marka

1/4 „ (3 „) — 115 „

Tellida võib igast numbrist alates. — Üksiku numbri hind endiselt 40 mk.

Tellimised saata „Odamehe“ päätalitusse Tartu, Promenaad 7-a. Tellimisi võtavad vastu ka kõik E. Vabariigi postkontorid ja korralikud raamatukauplused.

ODAMEES

Johann Christoph Brotze

„Odamehel“ kirjutand M. Pukits

Johann Christoph Brotze

sünd 12. sept. 1742, surm. 17. aug. 1823

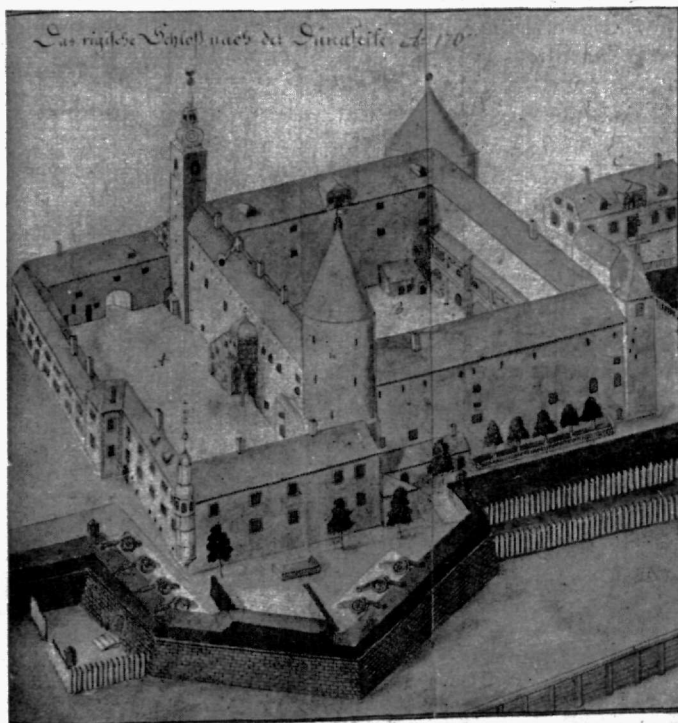
Silmapaistva koha meie kodumaa mineviku ja muinasaja vanemate uurijate seas annab kahtlemata J. Chr. Brotze, kes oma pika elu tööviljana on jätnud meile päranduse, millel on võrdlemata suur väärtus. Riia linna raamatukogus hoitakse alal 20 suurt fooliokaustalist köidet, Brotze enese käega kirjutatud ja joonistatud, täis kirjeldusi, joonistusi, kaarte ja plaane kohtadest, ehitustest, asjadest ja sündmustest, mis mitmekülgsest selgitavad Baltimaade minevikku ja annavad rikkalikku materjaali meie ajaloo uurijatele. Ja see ongi Brotze suur teenus, et ta mesilase usinusega ja asjatundja täielikkusega kõike sarnast materjaali on korjand ja tulevastele põlvetele alles hoidnud.

Tal pole mitte käsutada olnud suurt ametnikkude arvu, pole tarvitada olnud rohkeid rahasummasid, küll aga on teda juhtind tugev tööhimu ja energia.

Brotze on sündind 12. septembril 1742 Görli tzi linnakeses Saksamaal, lõpetand säälse gümnaasiumi ning õppind Leipzigi ülikoolis usu- ja keeleteadust. Säält on ta üle läind Wittenbergi ülikooli, kus pärast õppimise lõpetamist omandand keeleteaduse doktori aukraadi. Siis on ta sügisel 1768 ühe Riia tähtsama kodaniku kutsel tulnud selle perekonda kodukooliõpetajaks. Varsti aga on ta kutsutud Riia lütseumi õpetajaks, kus ta hiljem on olnud subrektoriks ja viimaks rektoriks.

Pärast 46-aastast tegevust koolipõllul on ta 1815 a. puhkusele lastud, mil puhul tema auks pidulik aktus korraldatud. Brotze pedagoogilist tegevust hindavad ta eluloo kirjutajad iseäralise kiitusega ja iseloomustavad teda kui eeskujulikku kasvatajat.

Meid muidugi ei huvita Brotze koolimehena, vaid eestkätt meie kodumaa muinasaja ja mineviku uurijana. Hinnates ta tööd sel alal, leiab üks tema eluloo kirjutaja teatavat „saatuse kätt“ tema Riiga asumises, kus teda lai tööpõld otsekui ootas. Ja tõesti tundubki imelikuna, et Brotze omad lootusrikkad väljavaated Saksa ülikooli juures vahetab kodukooliõpetaja tähtsusega kohaga Riias. Kuid siin sattus ta vaimliste huvidega ringkonda, tutvunedes oma leivaisa kaudu, kelle eneselgi oli rikkalik muinsuste kollektsioon ja mõnesuguseid ajaloolisi dokumente sisaldav raamatukogu, mitme tähtsama kodumaa muinasaja uurijaga, kes äratasid temas huvi meie maa mineviku vastu, mille uurimine edaspidi saigi ta elutöök. Otse imestustära-

J. Chr. Brotze. Riia loss XVIII aastasajal, Väina jõe poolt vaadatud

B. Lossi õu ordu aegadelt. A. Hiljem juure ehitatud õue osa. Paremast kätt — kahekordne püstaed palkidest, pahemat kätt — kolmnurkne n. n. „Harmi bastion“

J. Chr. Brotze elutöö monumentaalsem osa — 10 suurt foolio-kaustalist köidet, käega kirjutatud ja joonistustega kaunistatud, nime all „Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente, Prospecte, Münzen etc.“

tava püsivusega ja anduvusega on Brotze oma koolitöö kõrval kõik oma vaba aja pühendand sellele teaduslikule ülesandele, mille täiendamisele ja korraldamisele ta lõpulikult võis asuda alles siis, kui ta oli loobund pedagoogilisest tegevusest. Ja nii on Brotzel korda läind jätta tulevastele põlvedele päranduseks hiigla kogu süstemaatiliselt korraldatud ja väärtuslikku ajaloolist materjaali, mille sarnast meil teist ei ole.

Oma tööd on teind Brotze tõsise teadusemehe objektiviteedi ja erapooletusega, „hoidudes kuritahtlistest ja ebamoraalsetest sihtidest“, nagu ta seda ise tõendab omas järeljäetud eluloos. Ja see just on tähtis, sest sihiliselt värvitud ja ebaõigeid andmeid ei saa uurija tarvitada, ehk võib seda teha ainult võrreldes teiste õigete andmetega. Et Balti saksasoost ajalookirjutajad kodumaa olusid ja sündmusi kirjeldades meelega ühekülgselt on talitand ja paljugi lasknud teises valguses paista, pole kellegi saladus, ja seda tänuväärilisem on Brotze püüe, olla võimalikult õiglane, kuigi ka siin ei või unustada ettevaatlikkust, kus Brotze on tarvitand võõraid allikaid.

Tähtsam ja põhjalikum osa Brotze töödest on „Sammlung verschiedener Liefländischer Monumente, Prospecte etc.“ (Kogu mitmesuguseid Liivimaa mälestusmärke, vaateid jne.), mis täidab kümme suurt köidet ja sisaldab üle 2000 kirjelduse ja joonistuse, kõik autori enese käega tehtud. Nende köidete illustratiivne osa jätab küll kunstilisest küljest paljugi soovida ja kohati tuleb ette ka ebapärasusi, kuid see kõik ei vähenda teose teaduslikku väärtust meie kodumaa mineviku tundmaõppimisel.

Eriti põhjalikult kirjeldatud ja rikkalikult illustreeritud on mitmed Riia ja Liivimaa ehituslised mälestusmärgid, vanad rüütli lossid ja teised hooned, mitmed

tähtsamad paigad ja maakohad, töö- ja sõjariistad, ehteasjad jne. Hulgana esinevad ka rahvariided, mitmekesised tööriided erilistelt tööaladelt linnas ja maal ning palju muud arkeoloogilist ja etnograafilist materjaali; loomulikult küll rohkem Läti alalt kui Eestimaalt. Allikana ajaloolistel uurimustel on sellel kõigel määratu suur tähtsus.

See Brotze teos on esimene katse meie kodumaa muinsuste ja mälestusmärkide registreerimise ja ühtlasi ka kaitse alal. Kahjuks on temast ainult mõned vähesed väljavõtted siin ja sääl kohalistes saksakeelsetes väljaannetes trükis ilmud, seega on terve materjal õieti alles kasutamata. Sellepärast ongi Läti muinsaja uurimise selts Riias nõuks võtnud seda teost lühendatud kujul välja anda, et teda kättesaadavamaks teha uurijatele ja eriti ka koolidele.

Päale selle teose on Brotzel veel rida teisi, milledest teatava tähtsuse meie

kodumaa ajaloos omavad järgmised: 1) *Syllage diplomatum Livoniam illustrantium* — kaks köidet vanade dokumentide ära kirju; 2) *Puchen von Schriftzügen* — paks kogu mitmesuguste kirjutamisviiside näiteid, pääsjalikult aastast 1300 kuni 1561; 3) *Livland am Ende des 18-ten Jahrhunderts* (Liivimaa ja Saaremaa topograafiline kirjeldus XVIII aastasaja lõpult).

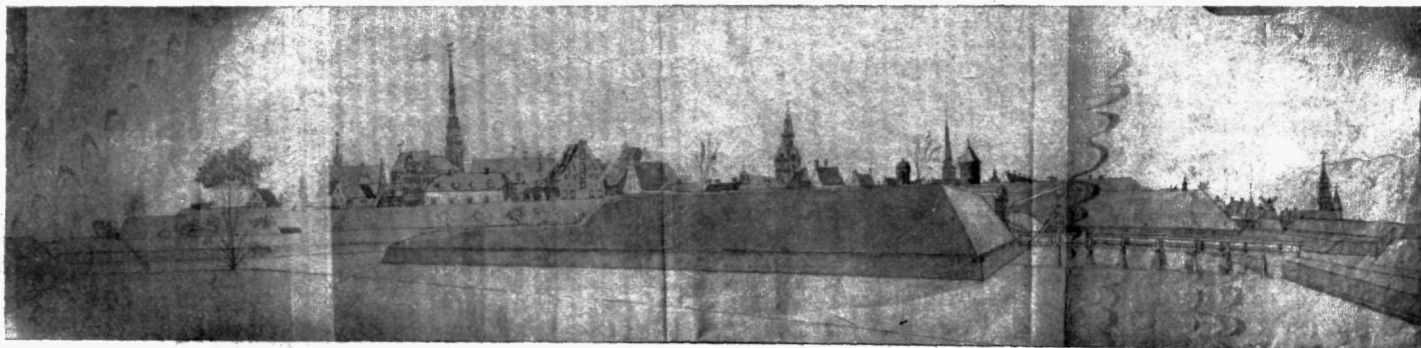
Et Brotze teosed meile tervelt alal on hoidund, selle eest võlgname tänu ärksamatele Riia kodanikele, kes aastal 1821 korjanduse teel 2030 hõberubla omavahel

J. Chr. Brotze raamatu „Sammlung etc.“ nimeleht

kokku panid ja selle summa eest Brotze käsikirjad ära ostsid, annetades nad alalhoidmiseks Riia linna raamatukogule, kus nad praegu veel tervena seisavad.

Tuleb veel tähendada, et Brotze ka muidu veel kirjanduse alal tegev on olnud ja terve rea teisi raamatuid kirjutand, mis aga meile tähtsad pole. Selle töö eest aga, mis ta teind meie kodumaa mineviku erapooletuks selgitamiseks ning mis annab tunnistust ta õiglasest tahtmisest ja suurest tööjõust, oleme talle tänulikud jäädavalt.

J. Chr. Brotze: Vaade Riia linnale endise „Liiva värava“ juurest a. 1785

Mälestused Saksa okupatsiooni ajast

„Odamehele“ kirjutand A. Jürgenstein

2. Katsed ajakirjanduse pääle mõju avaldada (Järg)

„Meie, sõjavõimud, teeme siin nüüd poliitikat, ega lase kedagi vahele segada, arvas ülemlleitnant, ei vahele segada kummaltki poolt; ei teie, ei mõisnikkude poolt. Sellepärast oli see ka täiesti lubamatu võte, nagu me kuulsime, et kui Saksamaa ajalehtede toimetajad siin käisid Eesti olusid uurimas, Eesti poolt neile siin püüti ühekülgist informatsiooni anda.“

See süüdistus oli minu vastu sihitud, kas teades ehk teadmata. Sest kui Saksa ajakirjanikud üsna pool salaja Baltimaal ringreisi tegid, ka Tallinnas ja Tartus käisid, kui nende saatjad Saksa sõjaväelased neid ainult siitmaa sakslastega ja nende vaadetega tutvustasid, siis püüdsid neid ometigi Tallinna eestlased kinni ja valgustasid neid Eesti seisukohast. Mina püüdsin nad kinni Tartu raudteejaamas ja andsin „Voss. Zeitung“ päätoimetajale ära selle memorandumi ära kirja meie maa olude kohta, mis Eesti saatkond esitas Saksa idaväe ülemale, Baieri prints Leopoldile tema Tartus viibimise puhul. Ma ei tahtnud seda oma tegu mitte salata, vaid ütlesin:

Mis näete Teie, herra ülemlleitnant, siis selles paha, kui meie ka oma seisukohta Saksa avaliku arvamisele püüame tuttavaks teha? Ja kas see on Teie kiidetud ühesugune mõõdupuu meie maa kohta, kui siitmaa mõisnikkudel vaba sõit on Berliini ja nemad sääl oma kasuks töötada võivad, aga meie siit Tartust ei pääse Tallinnagi, veel vähem Berliini. Ma pean ütleva, et mina see isik olin, kes Saksa shurnalistidele teateid Tartus andis. Ma pidasin seda oma kohuseks kui ajakirjanik oma Saksa kolleegasid meie maa oludega ka teisest küljest tutvustada.

„Ah so, so,“ ütlesid Saksa mehed ilma etteheiteta ja pöörasid jutu kohe teisele, erutust avaldades, et ka Balti aadel isegi ära näeb, et siin muutust peab tulema.

Mina ütlesin, et ma seda mitte enam ei usu selle järele, mis ma näind olen. Enne Saksa vägede tulekut, kui meie kõik enamlaste rõhumise all kannatasime, siis kõnelesid mulle mõned tuttavad mõisnikud, et meie käsikäes peaksime töötama ühesuguste kodanliste õiguste alusel, et nemad nüüd ise sellest aru saavad jne. Siis ütlesin mina neile: mu herrad, kas Teie ka siis nende vaadete juure tahate jääda, kui Saksa väed meie maa peaksid okupeerima? Ma kardan, siin ei kordu mitte siis vaarao lugu Egüptuses, kes siis, kui ta seitsme nuhtluse all ägas, juutidele väga vastutulelik lubas olla, kui ta aga oma täitunnistuse („Entlausungsschein“, mida sakslased välja andsid neile, kes täidest puhtad olid) kätte sai, siis tegi Jehoova ta südame kõvaks. Kas see ka teiega nõnda ei saa sündima, kui Saksa väed siia ilmuvad ja enamlaste nuhtlus mööda on?

Ei ilmaski, vastati mulle. Jah, olla mõned üksikud parandamatu „landjunkerid“, kuid teised ei lasta neid mõjule tõusta.

Ja mis sündis? Kui Teie siia Tartu tulite, siis ei annud seesama herra, kes nii liberaalne tahtis olla, ennast enam minule ligi. Kui vastu tuli, kergitas ainult veidi kübarat üle uulitsa.

Kõik kolm ohvitseri pistisid selle jutu pääle suure häälega naerma ja kiitsid seesugust võrdlust õige teravmeelseks.

Mina ütlesin: Teie naerate selle üle, minul on aga selle võrdlusega tõsi taga, sest see on tähtselt nõnda sündind. Sellepärast ei ole meil mingit usaldust aadli reformi töösse.

„Meie peaksime aga siiski mingisuguse parema vahekorra oma vahel katsuma luua, ütlesid sakslased. Selle üle peaks aru pidama. Meie omalt poolt oleksime valmis vastu tulema.“

Mina arvasin, et nüsugusest läbirääkimisest midagi välja ei tule. Minul näit. ei ole mingit volitust ega võimu Teile midagi rahva nimel lubada. Teil vist veel vähem. Minul on oma avaliku pikaajalise tegevuse tõttu vähemalt väikene ülemaaline tutvus, mul on ajaleht tarvitada, mida laialt loetakse. Kui ma mõnda mõtet hakkaksin sääl sees propageerima, siis oleks sellel vahest oma teatav mõju. Teie, sõjaväelased, aga olete õige väikesed kruvid selle suure masina sees, millega Saksa riigi poliitikat juhitakse. Mis kindlustust võite Teie meile selleks pakkuda, et see, mis Teie räägite ja kokku leppisite meiega, ka tõesti täitmist leiaks? Ei mingisugust.

Sellega lõppis meie jutt. Ohvitserid olid meie vastu jumalagajätmise juures väga lahked. Tõendasid, et meie vaated neid väga huvitand, ka see vaba sõbralik ja avalik viis, kuidas meie kõnelend. „Kui Teil midagi südame pääl, mis Teie ütelda tahaksite, siis tulge, ukseid on Teile alati lahti.“ Avaldati lootust, et meie vahekord ikkagi paraneb.

Kui ülemlleitnant Brockhauseniga jumalaga jätsin ja temale käe ulatasin, mõtlesin teda veel veidi narrida, koputasin temale sõbralikult õla pääle ja ütlesin joviaalselt: Teie, hra Brockhausen, olete üks tragi poliitika leitnant. Kuraasi ja annet Teil selleks on. Kui Teie omale veel kogemusi elust juure nõutate, võib teist tõsine poliitika tõusta! Ülemlleitnant tegi imeliku näo, ei teadnud õieti, mis ütelda, aga hauptmann Richteri nägu tõmbus häatahtlikule muigele.

Saatma tuli meid ukseni leitnant Müller, kes mulle tasakesi kõrvu sosistas:

„Teie arvasite küll, et see tsenseerimata poogen üks tühi asi on. Aga ma pean Teid hoiatama. Sõjasäädused on valjud, nendest möödaminek on neetud tõsine asi (eine verfluchternste Sache). Seekord vaatame veel asja pääle veidi läbi sõrmede, aga ma hoiatan Teid ettevaatusele.“

Teisel päeval leidsime tõepoolest selle tüki äratõmbe, kus kõik need tükid tsensuuri poolt olid lubatud, mille pärast meid süüdistati. Leitnant Mülleri allkiri punase tindiga oli selge.

Ma viisin poogna leitnant Mülleri juure, kes väga piinlikus seisukorras oli ja ennast vabandas. Ülemlleitnant Brockhausen, kelle juures ma ka tsensuuri poolt lubatud poognaga käisin, ajas kõik süü Mülleri pääle, keda tema pidand uskuma, et palad ilma tsensuurita lehte läind.

Sellele läbirääkimisele ei järgnend enam teist sarnast. Leitnant Mülleriiga kõnelesin mitu korda veel sügise poole, kui siin juba tuttavaks sai, et Saksa vägede käsi läänväerinnal halvasti käib ja sõja lõpp tulemas, mis sakslastele väga halba töötas. Ta oli väga mahalöödud ja kahetses Saksa poliitikat, mis mitte sellel kõrgusel ei seisvat, kui Saksa sõjaline jõud.

Saksa okupatsiooni ajal Saksa võimude poolt väljaantud Saksa-Eesti-Lätikeelse pildiajakirja pää

3. Kuidas mind „beiraadiks“ kutsuti

Kesksuvel 1918 sain korraga ametliku kutse ilmuda Tartu Saksa maakonnaülema „kreishauptmanni“ Haldi juure. Olin õige uudishimulik, mis sellel herral minuga tegemist võiks olla, sest olin mina ju linnamees ja tema valitsusala oli Tartu maakond. Olin temaga ainult üks kord kokku puutunud „Vanemuise“ esimehena. See oli nimelt Mustvee alevi suure tulekahju järele. Meie tahtsime „Vanemuise“ eestvõttel tule läbi kannatand inimeste hääks suuremat maakonnapiidu toime panna ja küsisime selleks luba kirjalikult „kreishauptmanni“ käest — ja saime ootamata eitava vastuse. Kohalikud sakslaste usaldusmehed olid vist arvamisel, et selle häätegeva pidu taga mõni hirmus poliitiline hädaoht varitseb.

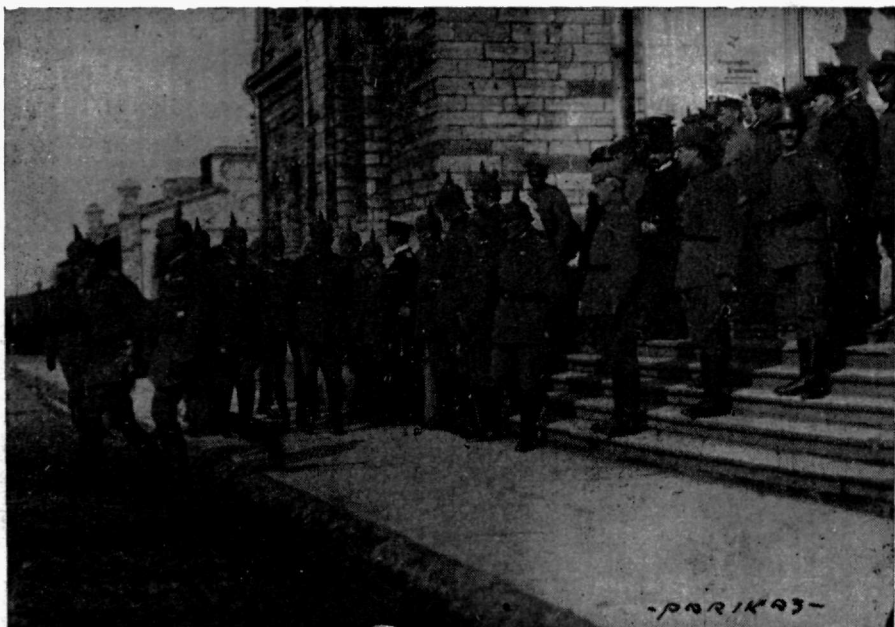
Leidsin maakonna ülema juure minnes eest väikese tõmmuverelise elava sõjaväelase, kes mind otsekohese avalikkusega vastu võttis ja ütles:

„Minu siiamaalne tubli maakonna valitsuse „beiraat“ Eesti majandusühisuse direktor „herr Und“ (Eesti keeli: Karl Unt) on ametist ära astund, kuna ta töödega suures asutuses olla ülekoormatud. Nüüd oleks mulle uut „beiraati“ tarvis, inimest, kes kohalike olusid ja hädasid hästi tunneb. Teie olete ajakirjanik ja Teil on ühendusi seltskonnaga. Ma pean Teile avalikult ja otsekoheselt ütlema: ma ei armasta ajakirjanikke. See on rahvas, kellega raske läbisaada. Aga mulle on öeldud, et Teie eelarvamisteta rahulik ja tasakaalus inimene olete. Ja sellepärast sooviksin ma Teid. Mina ei aja siin mingisugust poliitikat, vaid püüan oma ülesandeks kõik teha mis

juure Eesti soost nõunikke, „beiraate“ kutsuma. Eesti seltskonnas peeti nõu, mis teha, kas neid kutseid vastu võtta või tagasi lükata. Ei teatud lähemalt, mis nende nõunikude teguviis ja kui palju nad ennast saavad maksma panna. Arvamised läksid lahku. Mõned arvasid, et need kohad sünniks otsekohe tagasi lükata, teised arvasid, et võib olla saaksid Eesti beiraadid ometi midagi ära teha okupatsiooni võimu pehmendamiseks ja elanikkude elu parandamiseks. Lõpuks jäeti asi üksikute inimeste hääksarvamisele. Kes tahtis, võis proovida, kas „beiraat“ midagi korda saata suudab. Ja nii võetigi need kohad mõnelt poolt prooviks vastu, küll kooliasjades, linnavalitsustes, maakonnavalitsustes jne. Peagi aga nägid suurem osa „beiraatidest“, et neid peaaesjalikult ainult dekoratsiooniks tarvitati, tea-

võimalik, et rahvas praegusest raskest sõjaajast kergemalt ülesaaks. Ja selles asjas on meie sihid ühised.

Enne kui edasi kõnelda, pean tarviliseks mõne sõna ütelda Saksa n. n. „beiraatide“ (nõunikude) kohta. Kuna sakslased end alguses tihedalt ümberpiirasid korralikkude sakslastega, näitasid nad suurt umbusaldust üles Eesti intelligentsi vastu. See vaade oli neile ju muudugi siit suggereeritud. Varsti said nad aga aru, et neil ilma Eesti kaastöolisteta siiski raske on tegutseda ja rahva poolehoidu võita. Ja selle ära-tundmise tagajärjel hakati linna ja maakondade ülemate

Prints Leopold Tallinnas a. 1918

Foto Parikas

dete saamiseks jne., et neil aga tõsist mõju ei olnud. Nad pidid tihti oma parema äratundmise vastu asju minna laskma. Ja siis astusid suurem osa kõik tagasi, s. o. kes asja pärast ameti vastu olid võtnud. Oli aga üksikuid, kes „beiraadi“ koha kuni ameti päale vaatasid ja kauemini kohtadel püsisid, kuigi rahva meeleolu nende vastu pööras.

Herra Unt oli üks esimestest, kes oma beiraadi püssi pöösasse viskas ülemaalmistatud põhjustel ja töökoormatust muidugi niisuguse pärast ette käänis. Nii ei olnud minul ka siis kõige vähiemat põhjust beiraadiks hakata. Aga ma vedasin jutu huvituse pärast pikemale ja ütlesin selle kiituse päale, mis herra Held hääks arvas mulle jagada:

„Ma panen väga imeks, et Teie minu isiku kohta nii vale arvamisele tulnud. Hiljuti alles, kui ma Teilt luba palusin Mustvee tuleõnnetuse hääks Vanemuise poolt pidu toime panna, ei usaldand Teie mind selles humanitaarses töös.“

„Mulle on öeldud, et „Vanemuine“ väga kõva punase värviga asutus on.“

Nii siis ka teda juhtiv esimees, vastasin mina.

„Noh, sää on ikka vahe. Ja võib olla, ei ole mulle ka küllalt täpselt asja ette kantud.“

Nüüd tahtsin aga lõpetada ja ütlesin:

Teil on õigus, vähemast beiraadi koha suhtes,

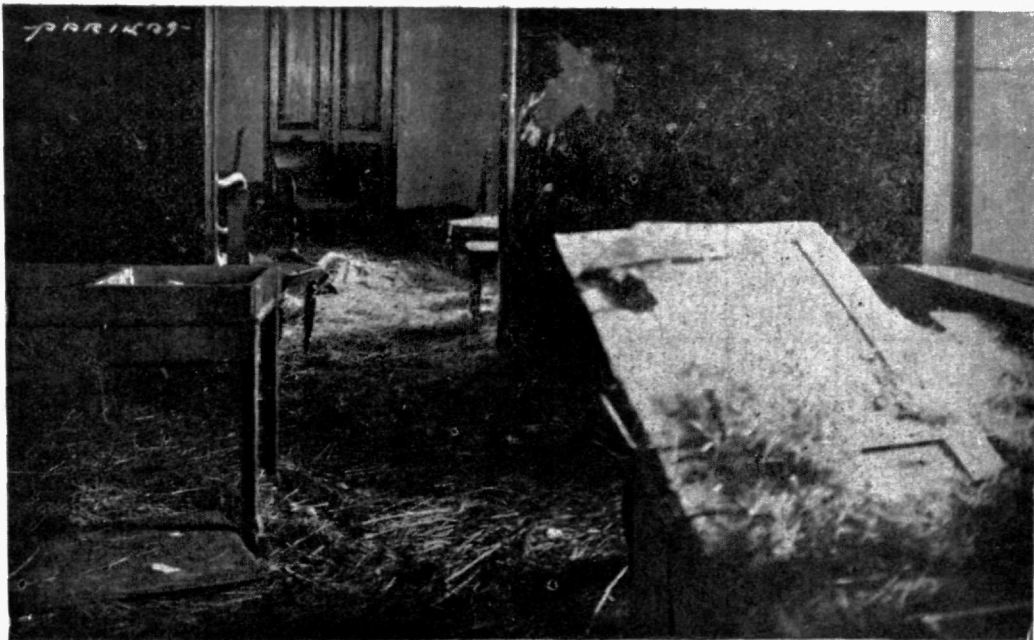

Foto Parikas

Eesti vabadussõja algupäevilt: Palupere mõis päale enamlaste lahkumise

kui Teie võõrastust tunnete ajalehemeeste vastu. Minu beiraadiks hakkamisest ei või ka juttu olla, eestkätt just sellepärast, et ma ajalehetoimetaja olen. Minu amet nõuab, et ma maakonnaavalitsuse tegevust jälgides igal pool, kus sää puudusi näen, neid pean arvustades käsitama. Olen ma ise maakonnaavalitsuses kaastegelane, siis kaob mul see võimalus. Need kaks kutset ei sünni kokku. Beiraadi amet ei anna ka mingit sissetulekut, ajalehe toimetaja amet toidab mind. Kõigest muust hoolimata saate juba sellestki aru, et minul võimatu on Teie beiraadiks hakata.

„Kahjuks on see nii, seda tunnen,“ ma nüüd ka. Aga kas Teie ei võiks mulle kedagi teist sündsat meest soovitada?“

„Mehi vast oleks, aga nad ei taha tulla, ütlesin mina, sest nad ei saa midagi läbi viia, mis nad tahaksid? Peavad ainult okupatsiooni võimude tegevuse eest kaasa vastutama rahva ees.“

Sellega lõppes ka varsti meie jutt. Herra Held tõendas veel kord, et tema mingit poliitikat ei aja, et tal ainult rahva hää käekäik südame pääl on ja ei muud midagi. Mul näis, et see aus mees oli, kes mõtles, mis ta ütles oma Saksa seisukohalt. Aga ega tema tervet süsteemi ei suutnud teiseks teha, ega mõistnudki kui võõras.

Foto Parikas

Eesti vabadussõja algupäevilt: Rahumäe vangilaager

O. LUTS / TOOTSJI LOOD

Äripäev

Pildikesed Paunverest / „Kevade“, „Suve“ ja „Tootsi pulma“ järg

Kirjutand O. Luts / Illustreerind R. Kivit

Noh, vaadake nüüd!“ tuleb Luts kambrisse ja teeb kahjatseva liigutuse. „Nüüd jääme kõik ühest ilusast õhtupoolikust ilma.“

„Häh,“ vastab proua Toots, „siit Paunverest loodate teie mõnd ilusat õhtu- või hommikupoolikut! See on niisugune igav pesa, kus õieti midagi pole päale hakata. Kõige kiuslikum nurk mitte ainult Eestis, vaid kogu maailmas. Teie ju võite noorpõlve muljetel kirjutada kõiksuguseid härdaid lugusid, kuid tõelikult on sinne elu hoopis teissugune. Üldse on kirjanikud kaunis imelik rahvas: nad kas ei tunne küllalt elu või ei julge seda kirjeldada nagu näevad . . . ka need, keda peetakse täisverd realistideks. Ikka satuvad nad härdusse ja püüavad idealiseerida nii üht kui teist tüüpi ja kogu elu. Lõppude lõpuks pole aga see, mis nad mõne tüübi hääks omaduseks loevad, midagi muud kui üsna lihtne egoism.“

„Ohoh!“ naeratab noorem õde.

„Mis — ohoh? Mina võin seda ütelda, mina olen ilmas teind mõlemaid: olen eland ja olen ka lugend raamatuid. Võrdlus tekib iseenesest . . . kellel on vähegi lahtine pää. Sina, Aliide, muidugi ei saa ses asjas kaasa kõnelda.“

„Tõesti? Aga kui mõni isik on nii ühekülgne, et otsib süüdi ainult teistelt, kuna ise põrmugi pole parem kui need, keda siunab?“

„Mis tead sina!“ punastab Teele ärritusest. „Sina mine —“

„Noh,“ süütab Luts paberossi, „kas maksabki minna nii kaugele. Arvan, et on parem, kui püüame päästa, mis päästa võib. Vaadake, läheme nüüd esiteks välja, kõnnime pisut, lahutame meelt — eks siis näe, mis meist pärast saab. Siin, suitsuses ruumis, pole koht pikemaks kõnelemiseks.“

„Aa, ma tean,“ noogutab proua Toots päaga, „te tahate meid Ülesoole viia. Muu seas on ju see väga armas soov, kuid olge julge — see ei lähe läbi. Just see puudub veel, et ma temale järele jookseksin!“

„Ei, proua Toots —“ tahab paljaspää midagi ütelda, kuid noorik äigab käega ja hüüab kärsitult vahele:

„Jätke ometi kord see, proua Toots!“ Kas te ei või mulle endiselt öelda lihtsalt, „kooliõde“? Ärge arvake, et ma olen nii halp ja himustan kõiksuguseid prouasid. Võib olla, ütlesin ma teilegi „härä“, kuid see oli samasugune halpimine. Jääme isekeskis ometi selleks, mis me olime.“

„Tubli! Rõõmuga! Nii siis, kallis kooliõde, mul polnudki seda plaani teid otsekohe Ülesoole kutsuda. Viia aga ei saa ma teid koguni. Minu kavatsus oli vaid teha jalutuskäiku kuulsasse Paunvere külla.“

„See on teine asi. Aga sellegi päale ei tea ma teile praegu midagi vastata. Lähen ja mõtlen, mis teha.“ Ning minnes teise kambri, lävelt: „Mul on nii halb tuju, et võiksin minna tülli esimese vastutulijaga.“

„Küll läheb mööda, kulla kooliõde,“ vaigistab kirjanik. „Küll läheb mööda. Pange tähele, et mööda läheb.“

Teele kehitab õlgu ja sulub ukse. Noorem õde vaatab talle järele ja ütleb muiates:

„Kaks kõva kivi ei tee hääd jahu.“

„Ega ei tee,“ raputab teine oma paljast pääd. „Ei tee.“ Ja mõninga vaikuse järele: „Noh, aga kui nende vastastikkused suhted kord selguvad, siis hakkab kõik jälle hästi minema. Mina arvan nii. Mis teie arvate, Liide?“

„Hmh,“ kehitab küsitav õlgu, „mitte midagi ei tea arvata. Aga seda näen küll, et nad pukslevad nagu kaks sikku kitsal purdel. Kui üks juba natuke pehmemaks muutub, siis võtab teine seda enam südant. Ja nii palju võin üsna kindlasti ütelda: olgugi Teele minu õde, aga süüdi on ta tõesti rohkem kui Toots.“

„See on haruldane erapooletus. Muidu —“

„Aga mis ma siis pean tegema? — Kas Tootsile pimedast pääst külge jooksmata? Teelet veel rohkem takka ässitama?“

„Ei, ei. Ma ju ainult kiidan Teid, Aliide. Ja kui . . .“

Kõneleja süütab uue paberossi, vaatab lumisesse õue ja sügab nina. Mõtleb. Silmapilk sähvatas üks imelik mõte tema paljas pääs, nüüd tabas selle veel õigal ajal kinni ja püüab edasi arendada.

„Mis te tahtsite ütelda isand Luts? Teil nagu jäi midagi pooleli.“

„Mul on nii halb tuju, et võiksin minna tülli esimese vastutulijaga“

Luts kergitab kulme, naeratades vaevalt märgatavalt.

„Jah, ma tahtsin küll midagi ütelda, aga te vabandage mind, Aliide, kui see jääb ütlemata.“

„Mispärast siis jätate ütlemata? Minule kunagi ei meeldi, kui inimene hakkab midagi kõnelema ja ei kõnele. Mõödudund suvel oli meil üks teenija tüdruk Luise. Sel alati oli kombeks suurelt kaugelt hüüda: „Kuule!“ Ja kui sa siis kuulatama hakkasid, mis ta ütleb, siis ei lausund sõnagi. Ja kui küsisid, et mis ta hõigub, siis ikka: „Oh, ma parem ei ütle midagi.“ Ma alati vihastasin ja hakkasin seda inimest päris vihkama.“

„Hää küll, et teie silmis mitte saada selle Luise sarnaseks, siis pean tahes või tahtmata ütleva. Kuid seda võin teha ainult ühel tingimusel.“

„Noh?“

„Võtke minu vanadusest milgi kombel maha . . . aastat kümme.“

„Teie vanadusest maha . . . aastat kümme? Kuidas ma saan seda teha?“

„Selles ongi küsimus. Mina ise kah ei saa.“

Raja noorem peretütar toetab oma ümmarguse küünarnuki laua najale ja vaatab linlasele küsivalt otsa. Vaikib. Aga pääs keerleb üks ja sama mõte: Kuhu ta sihib selle kümne aastaga? Mis on tema vanadusel ühist Teele ja Tootsi tüliga?

„Väga hää,“ sõnab viimaks, „ütleva, te olete kümme aastat noorem kui olete — kõnelge nüüd!“

„Hm — ütlemel! Mis see aitab. See juures jään ma ikka sama vanaks kui mõni taeva keha.“

„Aga mis see siis teeb? Just vanematel inimestel ongi rohkem õigust kõnelda kui noortel. Te alles praegu kuulsite, et mind ei lubatud kaasagi rääkida, sellepärast, et ma liig noor olen.“

„Olgu siis, ma ütlen teile . . . aga mitte täna. Kunagi edaspidi. Aega on. Teiseks, ses polegi midagi eriti huvitavat; te ei kaota midagi, kui see jutt jääb hoopis kõnelemata.“

„Ei, sellega ma pole nõus. Peate kõnelema; ja veel täna, praegu.“

„Hm, hm . . .“ paneb Luts oma käe Aliide käele. „Jätame homseks, kulla sõber. Homme päev on pikem kui tänane — aeg läheb kevadesse.“

„Täna, täna! Praegu!“

Jälle sügab kirjanik nina, heidab usutleva pilgu teise kambri uksele, mille taha hiljuti kadus vanem peretütar, kõhatab ja ütleb siis nii:

„Tõesti, ses pole midagi iseäralikku. Tahtsin vaid tähendada, et kui kord peaks sündima niisugune lugu näiteks meiega, siis vist küll oleksime teineteise vastu täiesti õiglasel.“

Aliide kohmetub pisut, seedib seda vastust kaudis kuu ning küsib siis:

„Missugune lugu? Ma ei saand teist hästi aru.“

„Noh, vaadake, kui kord peaks niisugune lugu sündima meiega, et . . . et astuksime abiellu, siis kindlasti püüaksime teineteisest aru saada; millalgi ei veaks vägikaigast.“

Nüüd kohmetub peretütar juba märksa rohkem, tõmbab küünarnukid kirjutuslaualt ja taganeb sammu.

„Eks ole nii? küsib Luts ning lisab ruttu juure:“

„Aga ma ju ütlen: kui sellene lugu peaks sündima, siis . . . Muidugi ei juhtu niisugust asja ialgi, selleks olen mina juba nii vana nagu taeva täht, nagu kuu.“

Aliide turtsatab korra ja kaob kiiresti ära. Luts jääb üksi, vaatab esiti enese ümber, siis maha, just-

kui otsiks auku, kuhu võiks vajuda. Nüüd küpsetas ta endale oma lobisemisega ilusa pruuni piruka, mida jätkub mõneks ajaks! Selle asemel, et lepitada teisi, lõi ise vembu sisse. Nüüd krillib Teele Tootsiga ja Aliide temaga. Tuleb samasugune kena tants nagu Kaera-Jaan. Jäänd ometi oma vanatädi ossa, viind mõnigi asi lõpuni siin ilmas! Aga ei, näed, et oli vaja minna ja seletada, et vaat, ega mina niisugune ei ole kui see teine; mina püüan aru saada, püüan õiglane olla. Ning poolkuuldavalt pomisedes: „Millest sa saad aru, vana koi? No, ütle, millest sa saad aru?“

Siis avaneb uks tema selja taga, sisse astub Teele, muhelus näol.

„Mis te siin rääkisite Aliidega?“ küsib.

„Kes? Millal?“

„Nüüdsama. Aliide tuli oma tuppa, viskas enese patja ja pugiseb naerda nagu arust ära. Mitte üht sõna ei vasta. Enne arvasin, et nutab, aga ta irvitab nagu metsaline. Mis te ütlesite talle?“

„Oh, ei midagi. Lugesime natuke Kevadet.“

„Ei, ei. Kevadet olete enamaltki lugend, aga ta kunagi pole niivõrd naernud, et kõneldagi ei saa.“

„Mis ma n'd ütlesingi . . .“ lautab kirjanik käsi.

„Mis ma õieti ütlesin? Mitte midagi niisugust, mis . . . Nojaa, andsin nii natuke mõista, et küll mina püüaksin leplik olla, kui mina kunagi . . . noh, nii . . . teate . . .“

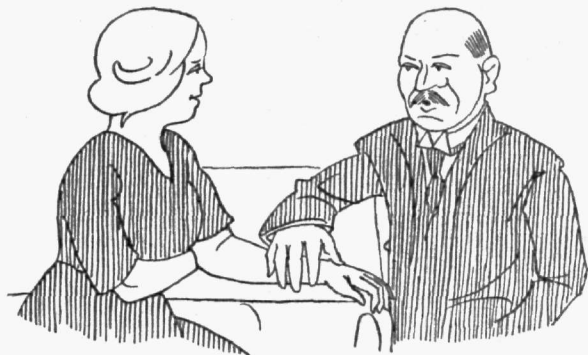
„Ei tea,“ raputab Teele pääd. „Arvan, te lihtsalt klatshisite minust — see vist on kõige õigem. Küsimuseks jääb vaid, kumb teist oli päämees.“

„Eei! tõrjub Luts kahel käel vastu. „Mitte üht sõna.“ Ja lävele ilmuvale Aliidele, kelle punetavalt põsilt tõesti raske on lugeda, kas ta on nutnud või naernud: „No, ütlege teiegi, Aliide, kas me klatshisime?“

„Kes seda ütleb?“

„Meid kahtlustatakse.“

„Ei klatshind.“

„Hm, hm . . .“ paneb Luts oma käe Aliide käele.
„Jätame homseks, kulla sõber“

„Aga see on imelik,“ arvab Teele, „millest te siis küll võisite kõnelda. Ma ei uurikski seda nii, aga võib olla, saan minagi natuke naerda. Miks te siis ei ütle mulle, kui see pole saladus?“

„Natuke nii . . . veider on,“ vahetab Luts Aliidega ütleva pilgu. „Saladus ei ole, aga veider on.“

„Ah, mis veider! Pole me ju enam koolis, kus vähemaidki asju pärast ette näägutati.“

„Aga, Teele, te saate liigagi palju naerda.“

„Seda ma just tahangi.“

„Olge ettevaatlik!“

„Ah, mis! Laske aga tulla.“

„Noh, minugi pärast,“ võtab Luts südame rindu. Ja eneses: „Tulgu, mis tuleb.“

Tekib lühike vaikus, mil linlane ikka veel hoogu võtab ja kihelab, siis paneb Aliide endale sõrme suu päale ja teeb: Tsst!

„Kas sa oled vait!“ kaapab Teele õe poole, kuid juba ongi Luts julguse kaotand ning hakkab tõe asemel sompsima ilmast ja maast ja mine tea, millest veef. Proua Toots kuulab teda vaikse naeratusega, raputab siis pääd ja ütleb:

„Kas teate, koolivend Luts, te valetate kirjalikult palju paremini kui suusõnal.“

„Kuidas? Kuidas?“ pomiseb kõneleja otsekui pahaselt, kuid varsti vaikib kohe; süütab jälle uue paberossi ja vahib välja, otsaesine kibras. „Olgu,“ sõnab siis ohtes, „ma tunnistan teile üles oma patu. Tulge lähemale, armas kooliõde, istuge siia toolile ja kuulake.“ Aga Aliidele, kes parajasti kõhatab km, km: „Pole midagi parata — mina olen selle pudru keetnud, nüüd pean ka ise...“ Siis uuesti Teelele: „Ütlesin ennist teie õele, et kui oleksin nii umbes kümme aastat noorem, siis... siis —“

„Mis siis?“

„Siis paluksin tema kätt, nagu öeldakse.“

Noorem peretütar kaob lävelt nagu vari ja lükkab ukse enese järel kinni.

„Kõigest?“ imestab Teele. „Mis on siis ses ütluses nii imelikku? Mille üle pean ma nüüd õieti naerma? Mina ei leia siit midagi naeruväärt. Mõtlesin: mine tea, missuguseid üllatavaid asju ma nüüd kuulen, kuid siin ju pole midagi. Üks punkt siiski paistab mulle natuke ebaloomulik, seda olen ma teis varemgi märganud, armas koolivend...“

„Missugune?“

„Teie armastate kiidelda oma vanadusega; mänge mingisugust vanataati peaaegu omavanuste hulgas.“

„Aga see?“ paneb kirjanik käe oma paljale päälale.

„Aga see?“ paneb kirjanik käe oma paljale päälale

„See! Ma ütlesin juba jõulu ajal, mis ma sellest arvan. Ärge olge edev — asi pole sugugi traagiline. Kui see tõesti on tõsi, mis te Aliide kohta ütlesite, siis ütlesin ka mina teile midagi.“

„On tõsi!“ koputab koolivend lauale. „Ütelge!“

„Teie ärge soovige endale vähem ega rohkem aastaid, vaid olge rahul sellega, mis teil on.“

Kui Liide teile üldse tahab tulla, siis ta koguni pole nii rumal, et peaks tähtsaks, kas te olete mõne aasta noorem või vanem. Muidugi, kui te ise kõhelete ja kahtlete, siis... ei või ju tüdruk ise end teile kaela visata. Ehk küll on neidki tüdrukuid, kes —. Kas teate, kuidas Kentuki Lõvi minu kätt palus?“

„Ei. Kuidas sündis see?“

„Ta üldse ei palund. Mina palusin tema kätt.“

„Nonoh! Seda kuulen ma esimest korda. See on samuti algupärane, kui Koidu ja Hämariku mäng. Jutustage ometi, kui see ei pea jääma saladuseks.“

„Ah, mis saladuseks! See olete teie, koolivend Luts, kes igast väikesest asjast saladuse teeb.“

Proua Toots võtab laualt pliatsi, sirgeldab sellega kõiksuguseid konkse ja haake paberile ja jutustab lühidalt... mitte Joosep Tootsi, vaid oma kosjalugu. See oli suvel, sääl Kantküla teel. Kentuki Lõvi ähkis ja puhkis nagu kuri ilm, enne kui sai sõna suust, enne kui ütles oma ja-sõna. Ja seekord oli ta tõesti kurnis kena mees, mitte niisugune jonnipunn nagu praegu. Mitte et Teele teda jumal teab kui kuumalt-palavalt oleks armastand, aga nii... siis meeldis Joosep talle.

„Aga nüüd? Aga nüüd?“ küsib Luts. „Kuidas see tuleb, et nüüd?...“

„Nüüd... Eks te näe isegi, mis on nüüd. Ajad muutuvad, ja nendega ühes muutuvad ka inimesed.“

„Aga kas siis kuidagi —“

„Ei,“ heidab Teele käega, „jätame selle jutu. Sellest on täna juba küllalt kõneldud. Rohkem kui küllalt. Parem jutustame seda teist juttu — see on huvitavam.“

„Missugust? — Ah seda... Nojaa...“

„Kui soovite, ma hakkän vahemeheks. See on hirmus lihtne asi, ja ma olen kindel, et Liide —“

„Ei, ei,“ väristab koolivend õlgu. „Sellega on aega. Mistarvis nii äkki. Me hirmutame ta vaesekeste nii ära, et ta meile enam nägugi ei julge näidata. Pikkamisi.“

„Noh, kui te nii räägite, kulla koolivend, siis võin ma teile kinnitada, et teil selle asjaga sugugi tõsi taga ei ole. Siis tegite ainult nalja ja tahtsite niihästi Liidet kui mind pisut ninapidi vedada.“

„Aga Teele, kes siis teeb niisuguste asjadega nalja! Ei, seda mitte.“

„No, aga mis te siis ootate? Las' ometi tuleb natuke elevust meie igavasse ellu. Istuge rahulikult (vaadake, et te plehku ei pane), ma kohe toon Liide siia, siis teeme selle asja sirgeks. Ma ei või kannatada pimesiku-mängu ja käimist nagu kass ümber palava pudru.“

„Oodake n'd, Teele, laske ma... laske ma kogunen natuke. Ma ei saa praegu sõnagi suust.“

„Kogunege, kogunege. Teil on küllalt aega koguneda, seni kui ma Liide siia toon.“

Jookseb ära, virutab ukse enese järel prahvatades kinni, jätab koolivenna ihuüksi üsna kriitilisel silmapilgul. Jälle vaatab Luts maha, kas vaheajal pole põrandasse auk tekkind, ning arutab mõttes umbes nii:

„Vaata n'd ometi, inimene, kust algas jutt ja kus ta lõppes! Kui see pole unenägu, siis see võiks olla unenägu. Missugused tujud ja tahtmised minu armsal kooliõel Teelel! Oi viirastust!“

Ning kohe kerkib ta kujutelmi elu äripäev, tema majanduslik külg ja muud niisugused haprad asjad. Toots — on, mis ta on —, tal on vähemalt talu ja maja, ja teeb veel teise maja, aga mis on temal? Kuhu paneb tema oma naise, kui Tootski on igaveses hädas? Oi, valukest! Jah, Aliide ju on armas laps, aga... aga...

Sel hetkel avaneb uks ning Teele sikutab oma nooremat õde kättpidi üle läve.

„Vaata, Liide, minu koolivend Luts palub sinu kätt, tahab sind enesele naiseks — ütle ruttu, kas oled nõus või mitte.“

„Lase lahti, Teele!“ surub Liide käe silmille. „Lase lahti! Lase lahti! Mis sa kisud minust!“

(Järgneb)

Mayne Read'i romaan

Järg

Kui Pluuto tallist läks, astus Stemp kõrvi hobuse juurde ja tahtis ta jalga tõsta, et ta raudu vaadata, aga hobune hakkas norskama ja jalgadega rahutumalt trampima. Asjata katsus kütt küll ühelt, küll teiselt poolt kõrvile ligineda, aga hobune ei lasknud jalgu puutada. Viimaks sai Stemp vihaseks. Ta joosis, tõi oma lasso, viskas kõrvile kaela ja tõmbas silmuse nii kõvasti kinni, et loom vaevalt hingata sai. Nüüd oli Stempil kerge hobuse jalgu üles tõsta ja ta raudu vaadata. Seb Stemp silmitses hoolega raudade suurust, naelu, haake ja nende kuju. Viimist rauda vaadates tungis rõõmuhüüd vanamehe suust: selle kabja raud oli poolik. Et asi kindlam oleks, võttis kütt taskust noa, tõmbas selle abil pooliku raua kabja alt ära, pistis ta tasku. Selle kõigega sai Stemp enne Pluuto tagasitulekut valmis. Kui neeger viski ja kõrvasega tagasi tuli, hakkas kütt oma hariliku rahuga viina viskama ja leiba sööma, nagu ei oleks midagi juhtunud.

„Kes teil hobuseid rautab?“ küsis Stemp nagu midagi meelde tuletades.

„Meil on oma sepp Jak. Miks te seda küsite?“

„Tarvis oleks mu mära rautada lasta. Ta tagumised rauad on liiga kulund.“

„Seda teeb Jak kohe.“

„Kas te hobuseid ammu rautati?“

„Nädala eest. Miss Lu bobune oli viimane rautada. Mr. Kalhun käskis nüüd oma kõrvi ka rautada. Üks kabiraud olla pooleks murdunud. Kas pean Jaki siia kutsuma, mr. Stemp?“

„Oh, jäägu parem! Mul on kiire, ei või oodata. Mul tuleb tüma laane pinda mööda sõita. Nii kaua lõõvad vanad rauadki vastu.“

Stemp sai teada, mis tal vaja oli, ja sõitis minema.

LXXII. Jälgedel

Seb Stemp sõitis Inge kindlusse ja laskis enese tulekust majorile teatada, kes ka kohe küti kõnele võttis.

„Noh, Seb Stemp, mis on teil uudist?“ küsis major kütile vastu tulles. „Te rutuline tagasitulek laseb arvata, et te midagi olete leidnud, mis õnnetumale noormehele kasuks võib olla.“

„Praegu tean veel vähe, major!“ ütles Stemp kübarat austavalt maha võttes. „Pea veel oma arvamised ära proovima, selleks tuleb mul perriisse sõita. Tulin nüüd teid paluma kohust nii kauaks edasi lükata, kunni perriist tagasi tulen. Tean, et te seda võite ja ka Dsheraldi hääks teete.“

„Ma teen, mis võin, aga te teate ka, et meie maal sõjavõim kodanliku ülemuse alla käib. Ma võin vangi säädusevastase kallalekippumise eest hoida, aga sääduslikku nõudmist pean ma täitma.“

„Säädus on siin kõrvaline asi! Tähtsad on need, kes säädusest püüavad mööda hiilida. Mõned nõuavad, et kohus võimalikult ruttu peetaks. Iseäranis tähtis on see ühele isikule.“

„Kes see on?“

„Lubage, et ma teda enne ei nimeta, kui kindlad tõendused käes on. Ilma tõendusteta ei taha ma teda süüdistada. Võin ju eksida. Enne tarvis proovida, kas mu kahtlustused õiged on. Selleks sõidan nüüd laande.“

„Mis tee siis minult tahate?“

„Palun, et te vangi üle enne ei laseks kohut mõista, kui olen tagasi tulnud.“

„Millal te tagasi tulete? Siin on üks erakond, kes nõuab, et kohus võimalikult ruttu peetaks.“

„Ma tunnen seda erakonda ja ta juhti. Talle on see tähtis, et asi ennem lõpetetaks, sest ta kardab ise süüpingile sattuda.“

„Te arvate, et mehhiklased noort Pointdeksteri tapnud ei ole?“

„Nad on asjast osa võtnud, aga pääsüüdlane on keegi teine. Teda tahan kätte saada. Kolme päeva pärast olen tagasi.“

„Kolm päeva võime oodata. Hää küll, töotan teile, et ma vangi enne kolme päeva kellelegi välja ei anna.“

Stemp tänas majori palavalt, istus hobuse selga ja sõitis esiti Pointdeksteri maja poole ja pööris siis säält perriisse. Kõik see aeg ei tõstnud ta silmi maa päält üles.

„Selle taga on midagi varjul,“ mõtles Stemp. „Kalhun sõitis kuhugi tapmise õöl ja tuli äraetud vahutava hobuse seljas tagasi. Kahtlustasin teda ennem juba, aga võimatu oli uskuda, et ta oma onupoja tappa

E. R. M. kog.

Ohvritamm Muhus;
Võlla mõisa põllul. Pilt „Odamehe“ kirjastusel ilmund raamatust
„Saaremaa ja Muhu muinasjäänused“

Ernst Toller,

vangist vabastatud bayeri revolutsiooniline luuletaja, meilgi tuntud näidendite „Mass-inimese“ ja „Masina hävitajate“ autor. Istus viis aastat kindlusvangistuses Bayeri kommunistilisest mässust osavõtjana.

võis. Mispärast! Henri ei oleks isalt midagi pärida võind, sest vanamehel eneselgi ei ole enam jalatäit maad; see kõik on Kassiusse oma. Kapten armastab miss Luiset, aga neiu ei salli teda; seda ma tean. See ei oleks põhjuseks, et venda tappa. Asja sisse segas ennast Dsherald, nagu miss Pointdekster mulle seda ise seletas. Sellele segadusele lisaks ilmusid indiaanlased, neiu Isidoora ja pääta ratsanik. Sellest ma aru ei saa: seda segadust ei haruta ka ükski kohtunik. Tarvis rutata, ehk aitab mind hoburaua pool õige süüdlase jäljed leida.“

Stemp vahtis hoolega teed, mida mööda sõitis. Korraga pidas ta hobuse kinni, tuli maha, võttis taskust hoburaua tüki ja mõttis sellega üht selgesti maa sisse vajutatud jälge.

„Nõnda see on!“ hüüdis kütt. „See on õige jälg.“

LXXIII. Saarekene laanes

185... aastal ilmus lõunapoolselle Leooni kaldalle imeline ratsanik, kes mõni aeg pea preriis, pea jälle metsas vastutulejaid sellega imestama pani, et tal pää puudus. Imelikku ratsanikku nägid paljud: need mehed, kes Henri Pointdeksteri ja ta tapjat otsima läksid, Moris Dsheraldi teenija, Kassius Kalhun omal öösisel ratsutusel metsas, ebaindiaanlased samal ööl ja viimaks teisel ööl Seb Stemp. Pääle nende nägid pääta ratsanikku veel paljud kütid, karjased ja teekäijad.

Jutud pääta ratsanikust lagunesid Leoonil kaldalt kaugemale laiali ümbruskonna külasid mööda ja ulatasid isegi Rio Grandesse. Et niisugune ratsanik olemas oli, selle vastu ei vaielnud keegi, sest nägijaid oli selleks juba liig palju, et teda mõne üksiku viirastuseks või fantaasiaks pida. Nägijate arvamised läksid lahku ainult imelise nähtuse seletuses. Ühed arvasid, et see on indiaanlaste sõjakavalus ja hirmutus; teised uskusid,

et ratsanikul pää ikka on, aga see on osavasti mantli alla peidetud, mille sisse silmade kohale augud on jäetud; palju oli ka neid, kes imelist ratsanikku vanapaganaks eneseks pidasid. Mõned olid valmis vandega tõendama, et nad ratsanikul pääki olid näid, mida ta pahemas käes põlve kõrgusel hoidnud. Pää katteks oli isegi vahariidest kübar kuldkoelise paelaga.

Pääta ratsanik ilmus kohe pääle Henri Pointdeksteri kadumist, seepärast arvasid mõned, et nende vahel mingisugune side on. Sel ajal, kui inimeste seas mitmesugused arvamised salapärase ratsaniku kohta käisid, oli ta tõsine seisukord järgmine. Saarekesena preriis kasvas mõne dessatini suurune metsatukk. Selle metsa ääres sõi hobune rahulikult rohtu. Ime, et ratsanik selleks ajaks hobuse seljast maha ei tulnud, vaid kogu aja ennast ette poole küürutades sadulas istus. Kes tõendasid, et ratsanikul pää on, neil oli õigus. Pääs oli vaha riidest kübar ja rippus pahemal pool sadula küljes põlvega ühekõrgusel. Mantli liikuvad hõlmad katsid mõnikord pääd. Ilus nägu oli kurb; poollahtised kahvatud huuled olid hirmsal naerul ja nende vahelt paistis kaks rida valgeid hambaid.

Siiamaale nähti ratsanikku ikka üksi. Nüüd saatis teda kullide parv ja huntide kari. Ratsanik ei pannud neid tähelegi; ainult hobune norskas mõnikord ja lõi kabjaga vastu lõugu hundile, kes liiga ligi tikkus, ehk ajas tagumistele jalgadelle püsti, et kulle eemalle hirmutada, kes kõige vastu hoolimata ratsaniku õlgadelle katsusid maha lasta.

LXXIV. Üksik kütt

Ratsanik pakkus koledat pilti, mis vaataja vere tarduma ja keha värisema pani. Et see hirmutus aga vanapagan ei olnud, seda teadis vaataja, kes metsa serval tihnikus hoolega ratsanikku tähele pani, ometi oli talgi seda õudne päält vaadata. Koledusest hoolimata jälgis vaataja juba ammugi imelikku ratsanikku ja hiilis talle võimalikult lähedale, nagu kütt kartlikule hirvele, ennast hoolega põõsaste taha peites. Varjatud vahtija süda põksus. Ta ei pöörnud hobuselt silmi. Kahjuks hoidis hobune kogu aja ennast metsa äärest kahesaja jardi kaugusel.

„Neetud loom!“ hüüdis kütt. „Kui ma talle veel kaksikümmend jardi lähemale saaksin, siis laseksin ta maha! Nii kaugelle aga püss ei võta! Kurat võtku neid hunte! Nad ei lase hobust metsa poole tulla. Katsuksin teda siia poole meelitada, kardan aga, et ta inimese häält kuuldes veel kaugemale põgeneb. Hobune on juba inimestest võõrdunud ja see ratsanik teda tüütand. Kas see tõesti tema on? Tunnen hobuse, sadula ja mantli ära, aga seda ei mõista, kuidas nad teise kätte on juhtunud. Mis nüüd teha? Hobune lähemale ei tule. Katsun teda kutsuda.“

Kütt hakkas häälitsema, nagu mehhiklased, kui nad laande eksind hobuseid kutsuvad. Järeldus oli kurb. Kui hobune häält kuulis, tõstis ta pää üles, ajas kõrvad kikki, norskas ja pani inimest nähes joosma.

Kütt hakkas vanduma. Ta andis oma hobuselle kannukseid, sõitis metsast välja ja saatis põgenejalle ratsanikule laengu järele, mis aga mööda läks.

LXXV. Jälgi mööda

Kui Stemp jäljed leidis, mis ta taskus oleva poolrauga kokku käisid, siis tuli ta hobuse seljast maha ja hakkas jala edasi minema, ikka maha vahtides; hobune

astus talle järele. Stemp vahtis ja uuris jälgi hoolega, nagu arkeoloog vanu kulund kirju. Ta ei pannud seejuures sinetava taeva ega haljendava savanna ilu tähele, vaid vahtis ainult maha. Korraga kuulis kütt püssipaugu ja nägi metsa ääres laiali minevat suitsu.

„Kes niisugune loll on, et siin metsas kütib?“ urises Stemp. „Päälle huntide ei elutse siin ühtki looma. Ime, et needki nälja kätte ära ei ole kärvand. Mis sääl on? Hobune! Jooseb, nagu ajaksid tondid teda tuliste oradega taga. Ohoo! See on pääta ratsanik!“

Stemp ei eksind. Pääta ratsanik sõitis otse tema poole. Stemp ei olnud arg mees. Ta oli omal eluajal jaaguaridega, karudega, metshärgadega ja indiaanlastega kartmata võidelnud; terve komantshide sõjavägi ei oleks Stempi rohkem hirmutand, kui nüüd see ratsanik.

Loomu poolest oli Stemp natuke ebausklik. Midagi maapäalist ta ei kartnud, kuna aga üleloomulised nähtused talle hirmu päälle ajasid. Tulejat ratsanikku nähes peitis Stemp enese põõsaste taha ja lasi oma hobuse põlvili heita, et see teda ära ei annaks. Ratsanik kihutas mööda. Tuul ajas sõitja mantli hõlmad laiali, mille alt ratsaniku sinine kuub välja paistis. Kuub oli verine, aga Stemp tundis selle sama selgesti ära, nagu kübara ja sadula. Ainult nägu oli võõras. Isegi lihane ema ei oleks seda nägu ära tunnud, mis elusalt väga ilus oli olnud, nüüd aga hirmsaks oli muutund.

„Armas Jumal, mu arvamine on õige!“ hüüdis Stemp. „Õnnetu noormees on tapetud!“

LXXVI. Jäljed kaovad

Seb Stemp jäi mõtlema, kas pääta ratsanikule järele sõita, kes kaugele kadus, või leitud jälgi mööda edasi minna. Mõtlemine ei kestnud kaua, sest sääl poolt, kust hiljuti pauk kõlas ja suits näha oli, ligines teine ratsanik, kes pääd õigel kohal kandis. Ta istus küürakil sadulas ja vahtis maha, et eelsõitja jälgi silmas pidada.

„Ohoo!“ imestes Stemp. „Ma ei ole üks, kes salapärase ratsaniku kohta selguselle püüab saada. Kes see peaks olema? Issand Jumal! See on t e m a, seda ma aimasin! Nüüd olen salapärase loo teise päätüki lahti löönd. See on teine lüli sellest ahelast, mis mind peidetud otsa poole juhatab.“

Seb Stemp jäi veel akaatsiate põõsaste taha peitu ja pani liginejat ratsanikku teravalt tähele. Jah, see oli Kassius Kalhun! Ta kaunis, aga vastik nägu avaldas sügavat ja hoolikat tähelepanevust. Rutuga kihutas ta Seb Stempist mööda sinna poole, kuhu pääta ratsanik kadus.

Kui Kalhun mööda jõudis, andis Stemp märale jalaga kerge müksu külje pääle ja sundis ta tõusma. Asjata oli nüüd veel arutada, kuhu poole sõita, sest iseenesest selgus, et tarvis oli mõlemaile ratsanikkudelle järele sõita. Et mõlemad juba silmist kadund olid, see ei teinud Stempi rahutumaks, sest värsked jäljed maa pääl näitasid nende teed. Esimest korda elus eksis vana Stemp oma arvamises. Varsti jõudis Stemp orgu, kus maa kõva ja lubjane oli. Sääl kadusid jäljed. Kaugel kihutas Kalhun oma hobuse seljas edasi ja tagasi. Nagu näha, oli temagi pääta ratsaniku jäljed käest kaotand. Kui Kalhun hulk aega asjata oli jälgi otsind, pööris ta vihaselt ümber ja sõitis Leoni poole. Stemp ei olnud temast õnnelikum jälgede otsimises. Ainult salamandri silmad võisid pimestavat päikese kiirte helki kannatada, mis kõvalt ja lumivalgelt kriidiselt maapinnalt tagasi pörkas. Stemp pidi oma plaani katki jätma ja esialgse ülesande juurde tagasi tulema. Jälle käis

kütt jala ja hobune truusti ta järel. Nõnda jõudsid nad sinna kohta, kus murtud rauaga kabja jäljed kahe teise hobuse jälgedega segamini läksid. Jälgede kuju ja suuruse järele otsustades olid ühed Ameerika hobuse ja teised mustangi omad. Kõik kolm hobust läksid üht teed, aga mitte ühel ajal: kõige ees oli ameeriklane läind, selle järele mustang ja siis jälle ameeriklane murtud kabirauaga. Ühes kohas läksid murtud rauaga hobuse jäljed teistest kõrvale kunni suure puuni. Selle külge oli vist hobu seotud ja ratsanik ise jala edasi läind. Stemp leidis maa päält saapa jäljed. Need läksid selle kohani, kus vereloik maas oli, mis hundid olid ära lakund ja nüüd kuivand. Säält läksid saapajäljed jälle puu juurde tagasi, kus ratsanik hobuse selga oli istund ja laande sõitnud.

Ühe tähtsa asja leidis Stemp veel. Põõsa okaste küljest leidis kütt tükikese paberit, mida endised otsijad ei olnud tähele pannud. Paber oli kortsus ja poolpõlend. Nähtavasti oli ta püssi laengu topiseks olnud. Stemp tõmbas paberitüki sirgu ja nägi sääl pääl kaks tähte: „K. K.“

LXXVII. Uus lüli tunnistuse ahelas

„See on kuvääri tükk,“ sosistas Stemp. „Naisterahva käekiri. See kõik tuleb arvesse võtta.“ Stemp pani leitud paberitüki hoolega oma nahkse rahatasku vahele ja pistis selle põue. Siis läks kütt jälgi mööda kunni suure puuni, kuhu hobune oli jäetud. Jäljed läksid endiselt teelt natukene kõrvale teiselt poolt võsa. Põõsaste taga oli väike lagendik ja teerada, mis oja äärde viis. Tee rajal oli palju hobuse jälgi. Need olid otsijate hobuste jäljed, kes Spangleri juhatusel teisel päeval jälgi otsisid, kui major ära pidi sõitma. Spangler jälgis Henri Pointdeksteri hobust kunni tolle kohani, kus neegrid ta kinni püüdsid. Iga teine oleks nende tagajärgedega leppind, aga Stempile ei olnud sellest veel küllalt. Teist korda uuris ta selle tee läbi, mida mööda

Georg von Sachsen, endine Sakseni kroonprints, kes 15. juulil s. a. Trebnitz'i kloosterkirikus (Sileesia) vaimulikuks õnnistati ja ametise astub

ennem Spangler oli käind, ja pani iseäralise hoolega Henri Pointdeksteri hobuse jälgi tähale. Neid tundis kütt kaunis kergesti, sellele vaatamata, et see hobune kõige enne oli sõitnud ja teised ta jäljed kohati olid ära talland. Henri hobune oli galoppi sõitnud, seepärast olid ta jäljed sügavamad, kui sammu sõitjate otsijate hobuste jäljed. Otsijate salk sõitis otse, kuna Henri Pointdekster ühel kohal järsku kõrvale oli pöörnud, nagu oleks ta hobune kas jaaguari või mõnda muud kiskjat kartnud. Seda käänakut ei pannud Spangler tähele. Stemp uuris ümbrust ja leidis uusi asjalisi tunnistusi. Teerada sel kohal oli kivine ja liivane. Ühe suure ja kahara puu jäme oks ulatas tulema üle teereja. Et pääd seda vastu mitte ära lüüa, pidi ratsanik ennast sadulas võimalikult madalasse kummardama. Ühest kohast oksa küljest oli koore tükk lahti. Stemp otsustas, et seda keegi ettevaatamata ratsanik oma pääga võis löönd olla; jalakäija pää nii kõrgelle ei ulatand. Stemp leidis maa päält raskesti kukkunud keha aseme. Vana kütt karjatas rõõmu pärast. Nähtavasti kukkus ratsanik hobuse seljast siia maha. Säält läksid roomava inimese jäljed maad mööda edasi.

„Siin on koht, kus ta oma jala ära lõi. Ta sõitis pääga vastu oksa ja see viskas ta sadulast maha,“ arutas Stemp. „Kriimud ta keha küljes ei ole huntide tööd, vaid puude ja põõsaste okaste kistud, kui roomas.“

Küti osav silm leidis jälgi ja selgitavaid tõendusid säält, kust neid teised ei mõistnud näha.

Väike puukoore vigastus, rebitud väätkasvud, murtud rohukõrred ja puuoksakesed ja paigalt ära nihutatud kivikene rääkisid kütile, et siin lõi inimene enese uimaseks, kukkus maha ja ronis vigastetult edasi. Ronimise rada mööda jõudis Stemp oja äärde välja, kust ta Dsheraldi leidis ja Felimi abil koju kandis.

Nii kaugelle oli nüüd Stemp ühe lõnga saladuslikust sassingust üles harutand.

LXXVIII. Vahetus

Kalhun oli selle üle hirmus vihane, et ta kõval lubjasel pinnal pääta ratsaniku hobuse jäljed kaotas.

„Otsi nüüd veel!“ urises ta iseeneses. „Neetud mustang ei lase ega lase mind ligidalle, nagu aimaks, mis minule vaja on. Eneselle juurde hiilida ta ei lase ja niisuguse eesli seljas, nagu minu hobune, ma talle järele ei jõua. Maksaksin palju ühe väleda hobuse eest, kes mind tolele täkule järele aitaks. Tuleb parem hobune osta. Koloonias peaks niisugune ikka leiduma.“

Nõnda mõeldes lõi Kalhun kannustega oma ära-aetud vahutavat hobust nii kõvasti, et loomal küljed veriseks läksid, ja sõitis tuttavat teed mööda koju poole. Ühe kuivaks jäänd oja põhjas nägi ratsanik pooliku rauaga hobuse jälgi ja tundis nad omaks. Hirmuhigi ilmus Kalhuni näole. Sellest ajast, kui ta siit sõitis, on juba nädal mööda, tuli hoog pikse vihma, aga tuul ei tuisand jälgi kinni ega vesi uhtund neid; jäljed olid väsrked, nagu eilsed. Isegi looduse väed ei hävitand jälgi, mis Jumala sääduse rikkumisest tunnustust annavad. Kalhun tuli hobuse seljast maha ja hakkas jälgi kinni ajama, selle juures unustas ta aga, et vanade asemele jälle uued teeb.

Pärast jälgede tasandamist sõitis Kalhun edasi ja kuulis korraga, et keegi talle vastu sõidab. Metsast sõitis Isidoora Kovarubio välja. Isidoora teadis, et Kalhun seda armastab, keda ta vihkab. Kalhunilegi ei olnud teadmata, et Isidoora selle vastu ükskõikne ei olnud, keda ta vihkas ja surmata tahtis. Harilikul ajal oleksid

nad teineteisest võõrana mööda sõitnud. Isidoora mäletas, et Kalhun nende hulgas oli, kes sel päeval Dsheraldi maja ees seisis, kui indiaanlased teda taga ajasid. Kalhun oleks Isidooral küsida võind, kuhu ta säält järsku kadus, ja see küsimine ei oleks talle meeldind. Praegu ei olnud kuidagi võimalik kokkujuhtumisest mööda pääseda. Kalhun sõitis neiu te vastu ja teretas viisakasti.

„Vabandage, senjoo, kui ma ei eksi, siis olite teie see, kes mäe harjal galoppeeris? Teie äkiline kadumine pani meid kõik imestama.“

„Selles ei olnud midagi imelikku, senjoo!“ vastas Isidoora. „Teie pauk päästis mind tagaajajate käest; nagu pärast kuulsin, olid need ebaindiaanlased. Mul ei olnud tarvis kedagi karta ja võisin rahulikult koju sõita.“

„Ma teadsin, et teil omad põhjused olid koju rutata. Kui nägin, kuidas te sõidate, olin teie pärast mureta,“ rääkis Kalhun. „Mind ja mu seltsimehi sundis teie ratsutamise üliväga imestama. Ja missugune hobune teil oli! Kas ta sama ei ole, kelle seljas praegu sõidate?“

„Ei mäleta, kas see sama on, sest ma sõidan kord ühe, kord teise hobuse seljas. Vist sõitsin siis sama seljas. Inetu loom andis mind kaks korda oma hirnumisega ära. Esimesel korral nägid mind indiaanlased, teisel korral hakkasid mind taga ajama.“

Kui Rio Grandesse tagasi lähen, siis ei istu tema selga ilmiski enam. Tarvis ainult sinna tagasi jõuda.“

Juba jutu algusest saadik silmitses Kalhun teise hobust himuka pilguga. Isidoora ise ei huvitand teda.

„Maksaksin teie hobuse eest kallist hinda, senjoo riita!“ ütles Kalhun.

„Ärge naljatage! Tal ei ole ühtki hääd iseärasust. Mu isal on sarnaseid hobuseid tuhanded. On ilusamaid ja väledamaid. Kui mulle teda Rio Grandesse sõitmiseks vaja ei oleks, siis annaksin ta hää meelega teile.“

„Kui hobune teile kallid ei ole, siis vahetame, senjoo!“ Mu ameeriklane teie oma küll ei maksa, siiski võite temaga rahulikult Rio Grandesse sõita.“

„Mis te räägite? Te oma maksab kolm korda rohkem, kui mu mustang, ehk veel rohkemgi.“

Kalhun teadis seda; aga ta oli oma silmaga teise hobuse väledust näind, ja praegu oli ainult see Kalhunile tähtis, et eesmärgile jõuda. Isidoora oli hää meelega valmis hobuseid vahetama. See tegi talle nalja. Ta naeris kogu aja, kui sadulat „ameeriklasele“ selga säeti.

Kalhun vaatas vahetuse pääle tõsiselt. Pärast vahetust sõitis kumbki omale poole.

LXXIX. Väsimata

Kui Kassius Kalhun kuiva oja põhjas oma hobuse jälgi kinni ajas, ei teadnud ta aimatagi, et seda tegevust päält vaadatakse. Seb Stemp sõitis samu jälgi mööda ega olnud tast kaugel. Kütt tundis kohe Kassius ära.

„Mis ta säält teeb?“ imestas Stemp. „Tasandab oma hobuse jälgi! See on asjata. Need on liig sügavad. Sellega te mind ei peta, mister Kassius Kalhun! Lähen teile ka põrgusse järele!“

Kalhun sõitis edasi. Stemp ei kartnud enam teda silmist kaotada. Nüüd oli ta kütil käes ja pääsmist Kalhunil enam ei olnud. Päälegi uskus Stemp, et Kalhun koju sõidab. Ootamata kombel pidi Stemp Isidoora ja Kassius kokkujuhtumist ja hobuste vahetust päält vaatama. Stemp seisis puude taga peidus, kuulis nende kõnet ja tuli siis välja, kui rääkijad ära sõitsid.

„Kurat kaupleb nõiaga!“ pomises Stemp. „Ei tea, kummale neist vahetus kasulikum oli.“ (Järgneb)

Armas maakeel avita!

Juhtumine Itaalia reisilt

„Odamehele“ kirjutand F. V. Mikkelsaar

Kui nüüd paugult ütelda, et keset Itaaliat niisugune olukord võib tekkida, et sind ainuüksi armas Eesi keel võib aidata, siis seda muidugi ei usta. Lugu on aga nii.

Mul maksab jutustada ainult tõelist lugu omalt reisilt.

See oli Jõulu ja uueaasta vahel — mitte aga ümberpöördukt. Kogu tee saatsid mind mandariini- ja apelsiini aiad. Need viljad tervitasid mind narriva naeratusega: „Ja jah, meie kasvame puus jah, mitte kastis, mitte kullase pitsatiga paberis. Ja, võime ka puu all vedeleda, nagu teil õunad...“

Narrigu päale, ma otsin hoopis midagi muud... Viimaks ta paistab, see aastatuhandeid suitsev kütis — Veesuv. Suitseb päale tasapisi sääil üleval; oma mõõtuades ei kannata ta ühtki võrdlust lubjaahjuga välja!

Sõidad ta poole, sõidad ta jalal, ta küljel, kuid ta vaatab ikka kõrgelt ja kaugelt.

Viimaks olen mõõda, olen sääil, kus lamavad Veesuvi igaviku „sigariotsad“.

Rong peatub silmapilgu Pompei väravas... Kohmetumalt astun välja: „Kus? Mis?“ Siin väike harilik maa jaamake, sääil taga väike värav, piletiluuk, aga linnast, varemest aastatuhandest — mingit jälge...

On hääd psükoloogid Itaalia tähelepanemisvääriliste koh-tade teejuhikud...

Tulevad ühekaupa — „juttu ajama“... —

Ajame juttu ja kuuleme, et Pompei näitamine maksab 20 liiri, ja siis on 2 tunniga kõik nähtud, pileti hind muidugi arvamata. Tõmban taskust reisi-juhi ja „täna ära“.

„Sellega käite kaks päeva, ega näe ometi midagi,“ seletab mu „sõber“.

„Poolteise tunniga on kõik vaadatud,“ sõnan, ja asun teele.

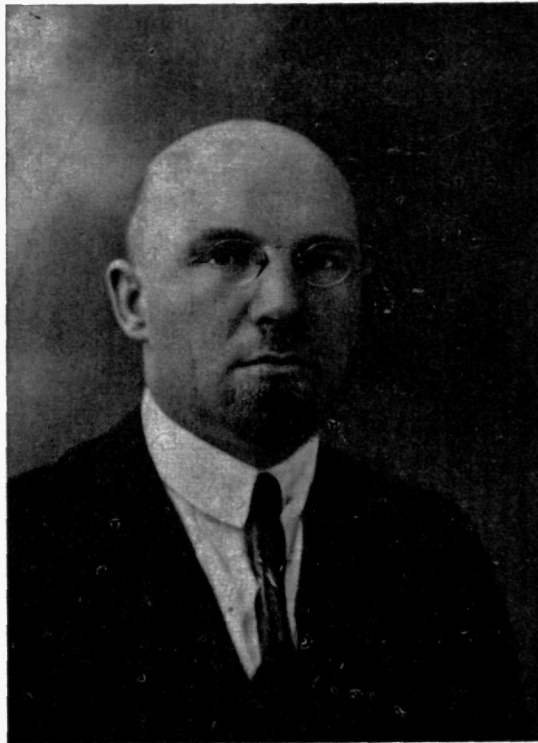
„Näeme. Ma ootan siin,“ sõnab mu sõber, ja jääbki ootama.

Jõulu-päike ei jää sääil meie jaani-päikesest maha... Kõnnin muistseil tänavail, vaatlen plaani, vaatlen sügavat minevikku, pühin higi. — Kuid see minevik siin on nii lähedane, nii terve, kui võiks oma isa lausuda: „Kui ma noormees olin, oli sellel majal veel lagi ja katus pääl.“

Siiski kerkib midagi otsatu kaugelt siin silmade ette, eriti foorumil, tubades, veinikeldrites, teatris... Palju „Soodomat“ on siin välja kaevatud. Vahid juhivad

sellele andeksandva muigega tähelepanu: „Pompeilaste kombed“. Kohmetu on käia suurtel kohmakatel tänavakividel, mida sinna on asetand noil aegadel isiklikult oma käega... orjad... Oo, ka paljud maalidest seintel on nende looming... —

Ei eksind ma aastatuhandetesse, ei kitsaisse Pompei tänavaisse, olin väravas tagasi täpselt 1¹/₂ tunni järele.

F. V. Mikkelsaar,

haridusministri abi, pühitses 14. juulil s. a. oma pedagoogilise tegevuse 15-aastast juubelit. F. V. on pärit Võrumaalt. Lõpetas kooliõpet. instituudi. Ta oli tuntud agara seltskonnategelasena ja tubli kooliõpetajana. E. V. Haridusmin. on hra Mikkelsaar tegev esimesest päevast. Eesti kooli korraldamises on juubilaril suured teened parema väljamaa kooliolude tundjana ja hää organisaatorina.

Mu „sõber“ ootas...
Meie jutt sobis jälle. Ta kahjatses, et rong nüüd läind ja uus alles tunni aja pärast läheb...

Mul oli aega küll, sest vaade Veesuvile oli jumalik, ja sinna läks uus rong alles mitme tunni pärast.

Istusin jaamaesisele lehestiku varju pingile ja „suvitan“, s. o. võtan einet ja ujun päikeses.

„Sõber“ läheneb ning algab sobivalt juttu: „Väga selge on praegu Veesuvi latv... Kas ei sooviks te sinna minna?“

„Kuidas siis?“

— „Võib sõita, läheb maksma ainult 60 liiri...“

„Haa!“

— „Võib ka jala... See maksab ainult 20 liiri.“

„Noo... Ma usun, et see asi ei maksa mitte midagi! Mis eest siis 20 liiri?“

— „Aga mulle?“

„Miks siis? Ma võin ju jala ka üksi minna.“

— „Aga kompania?“

„Noh sellest võib mõnikord ka ennast lahti ütelda.“

Nüüd asus „sõber“ mu ette teede plaaniga, ja tegi päevaselgeks, missugust teed tuleb sõita, kuidas see väga odav ja mugav on, eriti aga tema seltsis.

Mulle tuli aga iseäranis teravalt meele hoiatus, mis mulle Roomast meie saatkonnast kaasa anti: „Mitte mingisuguseid ettepanekuid Veesuvi otsa reismiseks vastu võtta, ja anda ennast ainult Cook'i tee hooleks. Küll saate pakkumisi igasuguseid, väga odavaid ja väga mugavaid, kuid kõik nad on proovitud ja kõik nad on pettumisele viind: tuleb osalt eeslil sõita, palju jala minna, palju lisamaksusid maksta, lõpuks tuleb kallim, ja ise olete mitu päeva haige.“

Otsustasin kõik pakkumised siis ka kõige kindlalt tagasi lükata.

Mu „sõber“ nähtavasti luges mõtteid: ta kõven-das pääletungi.

„Vaadake,“ jutustas ta, „see väike tee teeb suure konkurentsi Coock'i teele. Viimane on häbemata kallis...“

„Ükskõik, ma söidan temaga.“

See andis „sõbrale“ eriti hoogu.

„Te maksate 84 liiri, siis veel sunduslik juhiraaha ja muud ja muud, ja lähete veel pool tundi jala ka...“

Niisugust summat ma ei uskund, sest Veesuvi lätv oli ju „peo pääl“.

Ma sõnasin: „See hind on esimeses klassis“ —

Nüüd olin ma enese ära annud... „Sõbra“ silmad löid särama...

„Sääl on üldse üksainuke klass... Kui te ei usu, et 84 liiri maksab, ma toon tunnistaja...“

See pahandas juba mind ja ma palusin mind rahule jätta.

Pilgu pärast ilmus mu ette aga „sõbra-sõber“ ja teatas saksa keeles (varem „vebulesime“ inglise keele abil): „Ma tõendan, et Coock'i kompania teel sõit Veesuvi otsa maksab tõesti 84 liiri.“

Niisugust asja lugesin mina juba „sõpruse“ intiimsuse rikkumiseks ja ütlesin tunnistajale saksa keeli: „Mina ei ole teilt mitte midagi soovind, ma palun mind rahule jätta.“

Too pahandas. „Tunnistaja“ lahkus venekeelse sajatusega: „Väga hästi öeldud... On ehk vene-lane“...

Vastasin ka vene keeles ja „tunnistaja“ oli tagandatud.

„Sõber“ oli aga nüüd täies segaduses...

Sarnane olukord on aga itaallasele väljakannatamatu... Teate, mis ta tegi? Ta hakkas minuga itaalia keeli rääkima... Kas tahtis ta vastukäiku anda, või uskus ta nii visa vastupanu ainult itaallaselt, seda ei tea. — Aga ta rääkis itaalia keelt, ja pani sellega minu rumalasse seisukorda.

See kestis aga ainsa pilgu...

Ma vastasin talle samaga, ja ütlesin puhtas Eesti maa keeles: „Ma võin teiega rääkida veel paljusid keelid, kuid ma palun mind rahule jätta!“

Sellel oli välgu mõju. „Sõber“ kergitas nobedalt mütsi ja sõnas lühidalt „adio“. Meie „sõprusel“ oli lõpp, mul aga — rahu.

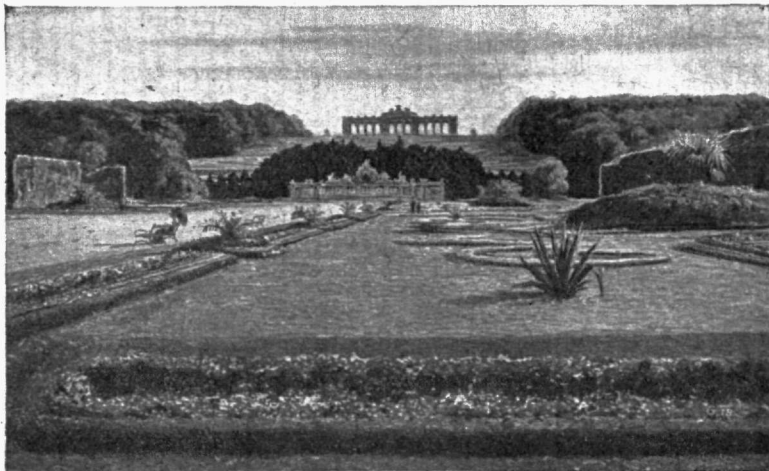
Samal päeval käisin Veesuvi otsas ja maksin tõesti kaugelt üle 84 liiri.

Tirol

Georg Naelapea

Alles mõned aastakümned tagasi püüti Alpides, Püre-neides jne. raudteid nii ehitada, et töö võimalikult tagasihoidlikkude kuludega ja raskustega seotud oleks ja tee mitte iga eesleiduva mäe südamest sirgjoonena läbi ei läheks. Uuema aja insener paneb päärõhku liini lüheduse pääle. Selleks rajatakse teed otse suurimatest mägedest läbi, nii et nüüd mägedes reisijatel sageli kauemat aega tunnelites tuleb sõita, kärsitult päevavalgusele jõudmist oodates.

Ka Tirolis, näit. teel Viinist Innsbrucki — jääb reisijatel nii mõnigi huvitav mägestiku pilt nägemata. Ometi jätsid sagedased tunnelid siiski võimaluse vaguni-aknast loodust vaadata, ja kui rong jälle uue mäe läbistand oli, liikusime vaimustavail kõrgustel, pea lumega kaetud tippude juures, ees õudsed kuristikud; all lillelisil aasul, metsade vahel; kaljuseintel, peaaegu kohutavad kaljurahnud, okaspõõsad ja küpsed maasikad. Kord oled ülal kotka pesa juures, üllatunud pöörasest kõrgusest, vaatest alla orgudesse, kord kihutad tunnelist otse viinamarja pöösaste vahele allapoole, allapoole, ümberringi mägede ketid — paljad ehk tibeda metsaga kaetud kõrgused, nende taga, eemal, päikeses säravad hõbedased — lume ja jääga kaetud Tirol'i harjad.

Viin. Schönbrunn

Viin. Schönbrunni loss, enne keisri, praegu presidendi asukoht

Äärmiselt üllatav on see, et sinuga seltsiv mägede ahel pole sageli kuigi pikk — enamasti näed ikka teatud mägede gruppi, ainult sama mägede harju, nii et alguses aru ei saa, kuidas ühe mägitipu kuju teisendis ehk teistsugusena paista võib. Kuid illusiooni lahendus on lihtne: rong sõidab lumemägede vahel, kord ilmudes nende ette, kord kadudes nende taha, ühesõnaga — ühes ja samas mägestikus, libisedes ühelt viaduktilt teisele ja keereldes nii kaunis kaudu ühe ja sama koha läheduses. Sama arusaamatus valitseb sellepärast esmalt ka mõne viadukti kohta: viadukt on ees, kuid ometi oleme sellest juba üle sõitnud.

Praegu sõidame jälle ühes tunnelis, millel lõppu ei näigi olevat, vilguvad vaid aegajalt pimeduses vaguniakendest mööda elektrituled. Millised uued mägestiku vaated meid nüüd ees ootavad? Millise uue üllatuse toob Tirol jälle?

Tuleb meele kodumaa — Munamägi, Pühajärve-äärsed kingukesed, Meegaste mägi, Harimägi... Miks nimetatakse neid mägedeks? Nad ei ole ju mäed. Siin, Tirolis, sääl läänes — Helveetsias, — sääl on mäed. Ei ole mägesid Eestis, ei ole neid ka Latviija Segevaldis. Pean öieti imestama, kuidas suudavad leppida tasasemaa

elanikud selle igavusega, mis neid ümbritseb! Aga — olen ka ise madalmaade kurva, tagasihoidliku luulega harjund, olen noide Eesti kingu keste poeg...

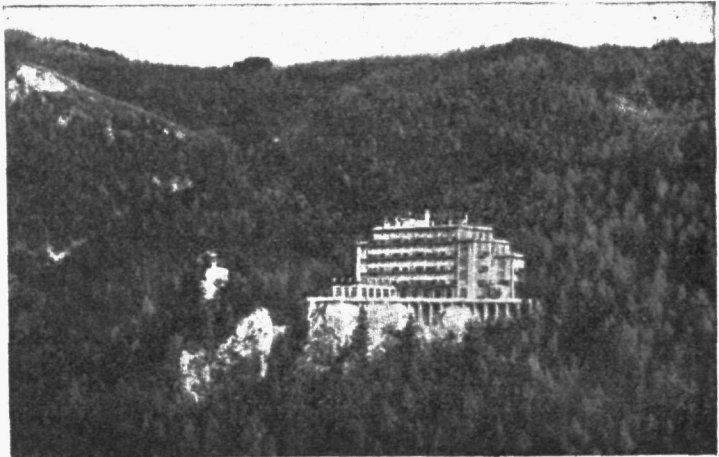
Siiski tahaksin ühe kuugi Tiroolis peatuda, et hingata mägede õhku, olla vaba igasugusest kodumaa argipäeva askeldusist, täiesti murevaba, puhata — segamatult, eemal raamatutestki, ajalehist, koduses ringis, oma unistuste vallas... Või on veel kusagil parem kui siin?

Nagu iseenesest libisevad mõtted kogu ärasõidetud teele ja uuesti viibin ma vaimus Preisimaa väljade vahel, Berliinis, Dresdenis, Leipzgis, Münchenis... Piit pildi järele läheb mu mälestusterada nagu ekraanil minu eest mööda, üks ilusam ja veetlevam kui teine, üks teekonnatulje kaunim teisest, kaunim, kui sageli oodand olin, ehk ka — meeldiv ja ebameeldiv ühel ajal.

Näiteks Viin.

Viin võis nimelt meelitada endiseil aegadel — elumehi, inimesi, kel palju raha ja täitmata soove. Minule Euroopa „päälinnade pärl“ ei meeldind: viinlane on praegu kurb-rõhutud, kogu linn — nagu uimane hiiglane, nagu elutu. Ei ole üheski linnas sarnast nukrust leidnud, kui siin. Ükskõiksus, tuimus, isenesesse süvenend olek — niisugune on iga vastutuliija tänaval — ka sinu, välismaalase vastu. Võib olla, on see osalt sellepärast nii, et Eesti Austria piiridest kaugel ja Viini kodanikul sellepärast kõige vähematki huvi pole tundmata põhjamaalase vastu? Sama halvasti mõjusid Viini maakivi tänavad, millel õieti midagi ühist pole Berliini asfalttänavatega.

Ometi on Viini süda ilus! tahaksin juure lisada: omapärane ja suurtsugune! Eriti mõjuv on Schönbrunn keisri lossiga,

Palace Hotel Semmeringis (1040 m.)

lehtpuude vahel peitemängu, heljudes kui valge liblik kevadel lehelt lehele, lehe veere alla ja lehe pääle, lehe kõrvale. Kusagil ülalt vaatavad alla kui valvajak vanad — halli päaga, hõbejuukse-lised, jäätand, tõsilmelised ja vägevad omas murdmata jõus Tirooli mägedekuningad.

See on Semmering.

Semmering kuulus enne ilmasõda nende Euroopa kohtade hulka, kuhu iga turist ja reisiija ning terviseparandaja püüdis pääseda. Nüüd näed siin vähe võõraid — mõni üksik Ameerika „onu“, mõni üksik otsekui eksind rändaja, mõningad tõbised, kes elukallidusest hoolimata mägede majades ja kuurortides päikesevanne võtavad ja jumalikku mägede õhku rahulikult ja eksitamatult sisse hingavad, lebades patjades ja kuulates mägede linnulaulu all lõunamaa taimedega orus ehk istudes päikesepaistelisel kallakul, pilk kõrgetel lumimägedel.

Päike, rahu, lootus, troost, — kas ei ole seda kõike siin külluses? Ja kurbustki on mägedes, kes seda otsivad, näevad, tunnevad...

Peatusime kuulsas Semmeringis muuseumi selleks, et üks-teisele võimalust anda mõne väikesema mäe harjale tungida, nimelt Doppelreiter Kogl'ile (918 m) ja Sonnewendstein'ile (1523 m). Tähtendatud mägede harjad pole lumega kaetud, nende külgedel kasvavad Saksamaa kuused ehk lärtsid või lehisid, Austria männid ja kuused, mõningad lehtpuu põõsad ja kanarpik, ning rännak üles ei ole nii raske, nagu lumistele kõrgustele. Muidugi on näiteks Doppelreiter Kogl väike teda piiravate teiste mägede kõrval, kuid siiski on ka siit avanev vaade üles Tirooli harjadele ja orgudele ning rohelistele aasadele otse võrratu. Seisin kaua sõnatult oma kaaslastega sel Semmeringi kõrgustikul, kuid — peatus oli lühike ja juba paistis eemalt rong, mis aeglaselt ümber mägede ja läbi tunnelite meie jaamale lähenes.

Ning uuesti istusime vagunisse, et jätkata ilusat mägede teekonda nõiduslikul teel...

Eesti üliõpilased Sonnewendsteini harjal (Semmering)

kus praegu vabariiklise Austria riigiisad elavad. Siin, vägevate roheline müüride taga, kuhu vanasti sissepääsu polnud, jalutab nüüd Viini elanik ja püüab suurepäraseil kastanjade ja pärnade puueteil unustada enese päevamuresid ja muuseumis ka neid lõpmata jootrahasid, mida ta välja peab andma, kui talle endiste päevade eeskujul peaks mõttesse tulema enesele midagi restoraanis, kohvikus või mujal lubada. Üldse on elu Austrias kallis.

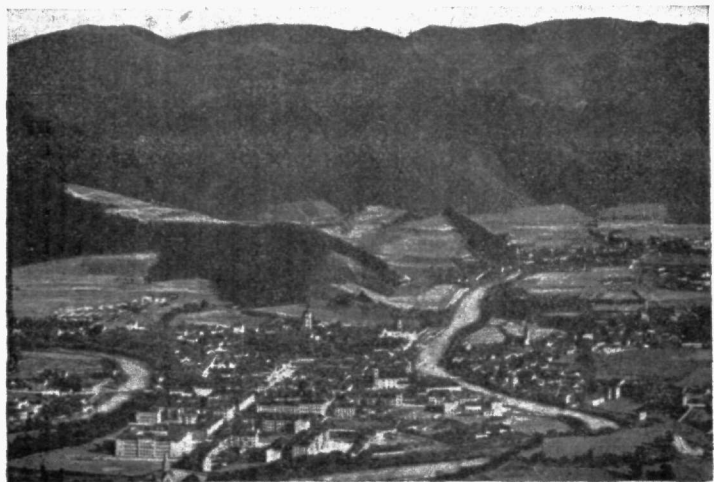
Ka ümbritsev loodus eraldab Viini Berliinist: Berliin asub legendikul, laiutades end siin kirju vaibana suurel maa-alal — Berliin on 35 ruut-kilomeetrit suur — Viini kirikute tornid ja losside katused aga vaatavad Donau ja Väike-Donau vahelt üles viinamägede poole, mis poolringis linna piiravad. Need mäed hommiku siniudus ehk õhtu viimasel ehal Viini ees on kirjeldamata ilusad — nagu oleks nõiduslik loor tõmmatud muinasjutu kulla ümber.

Veel võluvamalt mõjub väljavaade tähtendatud ajal neilt mägedelt: kui näiteks päikese loojangu eel Kahlenbergil seista ja alla kahe miljoni elanikuga Viini pääle ehk nende kohtade poole vaadata, kus kord seisis Napoleon ja tema poolt löödud Türgi väerismed, siis oled valmis uskuma, et ka muinasmaad ja muinaslinnad on tõelikkuses võimalikud.

Kahlenberg... Alles paari päeva eest puhkasime pärast pikka jalarännakut tema harjal ja vaatasime siniste kauguste poole, siniste kauguste poole ja all loojangukullas kiirgava Viini pääle, kuni õoelne mägede jahedus meid uuesti alla sooja Viini „karussellidele“ kandis... Mis sellest, et liikmed roidund, mis sellest, et jalad verised!...

Korraga — hele valgusejuga tungib vaguniaknasse: oleme tunnelist välja jõudmas.

Vaatan: viibime hiigla mägede vahel. Mägede küljed on tihedalt puudega kaetud. Siin-säääl paistavad nende vahelt lossid-kuurordid. Vaevalt märgatav tuul sahistab õrnalt lärtside oksid otse vaguniakna kõrval, ja päikesekiir mängib kui vallatu vaim

Leoben

Donawitzi rauavabrikud Leobeni juures

Sama päeva õhtul peatusime jälle: oleme väikesesse Leobeni jõudnud, mis teekavas oli märgitud selle punktina, kus asus Austria kuulus mäeinstituut.

Leoben on väike, kuid korralik-puhas, armas linnakene kõrgete mägede vahel. Mäed on aga siin

hallid, peaaegu ilma taimestikuta, sünge ilmega. Nende põuest kaevatakse rauda, sütt.

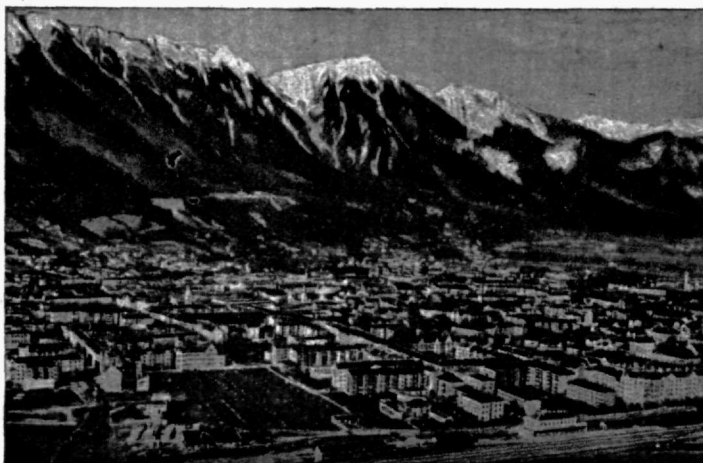
Järgmise päeva hommikul ilmub juba varakult meie vöörastemajja kohalise üliõpilaskonna esimees cand. mont.

Ottmar Kendzerski, et meid instituuti juhtida. Ta on tõsiselt ülevas, pidulikus meeleolus, on ju tal võimalus tervitada haruldasi külalisi — kauge Eesti kaasvõitlejaid! See on õieti sündmuseks kogu Leobenile, kus viimaste aastate jooksul elu nii argipäevse ilme omandand, — läbi-rändajate vähese arvu tõttu.

Innsbrucki kohal Hungerburgis

Meid tutvustatakse mäeinstituudiga põhjalikult, esitatakse professoritele, kes lahkesti seletusi annavad raua, söe, mineraalide kogumise, uurimise ja kogu mäetööstuse kohta, ja end piduliku ametikuuega ehtides, teatab siis üliõpilaskonna esimees, et rektor meid tervitada soovivat.

Innsbruck, Tirolis

Rektor on keskealine mees täieliku teadlase välimusega. Tervitab lühidalt, kuid soojalt. Meie poolt vastab prof. Daniel, Selle järele esineb ametliku tervitusega rektori juuresolekul omalt poolt ka Leobeni üliõpilaste esimees.

Instituudist sõidame tegelikku mäetööd vaatama Donawitzi raua- ja söekaevanduste juure ja Donawitzi rauavabrikutesse. Sõit Leobenist Donawitzini raudteel kestab umbes 10 minutit.

Peatume punaka mäe ees, mis juba eemal oletada laseb, et kogu mägi rauamullast koosneb. Vähe eemal rauamäest asuvad söekaevandused, nii et süsigi käepärast rauamulla ümbertöötamiseks. Otse rauamäe jalal on aset leidnud hiigla vabrik, võib öelda — väike linn, nii palju on vabriku hooneid, tööliste maju ja ärisid mõlemal pool raudteed mägede vahel. Oieti võtab Donawitz enda alla nii suure maa-ala, et tema viimased majad Leobeni

alevikuga ühinevad: vööräl on raske aru saada, kus tõelikult Leoben lõpeb ja algab vabrikulinn Donawitz. Ainult vabrikute korstnatest ja sind ümbritsevast, hinge kinnimattavast tolmust ning lähenevast rauahajude palavusest jõuad otsusele, et ilusast

Leobenist lahkund ja ilma sattund oled, kus esineb tehnika hiiglatöö ja kõrvulukustav metalli diskant, mida asjata ülekarjuda püüavad väljas vabriku vedurite hoiatused ja astjatesse vormidesse voolava suland rauajõe hoiged.

Midagi nii suurejoonelist polnud ma varem näind. Mis on Donawitzi vabrikute kõrval kõik

varem nähtud rauasulatuse ja rauatööstuse vabrikud — väikesed katsed järele aimata vägevast tööd. Ka Berliini juures asuva Spandau vabrikute („Deutsche Werke“) rauahjud on päris manguasjad Donawitzi tegevuse juures, samuti sarnaste vabrikute töö, nagu Ukraina rauavabrikus Jekaterinoslaavis (Kiievi juures), kus enne sõda 11 tuhat töolist oli: Donawitzi töö on tema tehnika tõttu tähendatud Venemaa ja Saksamaa vabrikute kõrval kohutavalt suur, rauasulatuse ahjud — midagi kolossaalset. Töö, tehnika jne. poolest võib kuuldavasti Austria Donawitziga võistelda Euroopas ainult üks sellesarnane rauatööstuse vabrik Rootsis. Donawitz on seda huvitavam, et siin on läbi viia püütud järgmist printsipi: mitte laiali pillata töölisi nende tegevuses, vaid igauht koondada oma kindla „laua“ juure, mitte ruumesse asjata tuua palju edasi-tagasi jooksvaid töölisi; mitte aega ja raha kaotada sääli, kus võimalik tööd ja tegevust lihtsustada... Nii saadakse töös suurepäraseid tagajärgi. Igatahes hiiglatööstuse keskkohat ja sarnane tegevus, mis kui loodud mäe- ja teiste inseneride tagajärjerikka töö ja elukutse tegelikuks ettevalmistuseks.

Ma ei hakka kirjeldama Donawitzi vabrikuid, nende osaid, sulatusahjusid, rauamulla kohale toimetamist vagonettides otse mäepõuest ahju, malmi, terase- ja rauavalmistamist, tähendan vaid: Austrias viibida, Leobenis peatuda ja Donawitzi tööstust mitte vaadata, see on patt enese vastu, kui looduse vaatlemise kõrval midagi õppida ja omi teadmisi täiendada tahetakse. Sedasama pean ütleva nende kaevanduste kohta, kust tooresaine ja süsi Donawitzi vabrikutesse tuleb: sügavad, veega täidetud porised käigud maa põues, kus vastava lambiga varustatud inimene, elu kaalu pääl, raiudes ja labidaga töötades maailma majandusele nii väärtuslikku ja tähtsat mulda ehk kivi päevavalgele saadab, annab sootu teise pildi, kui ettekujutus seda kellelegi maalida võib.

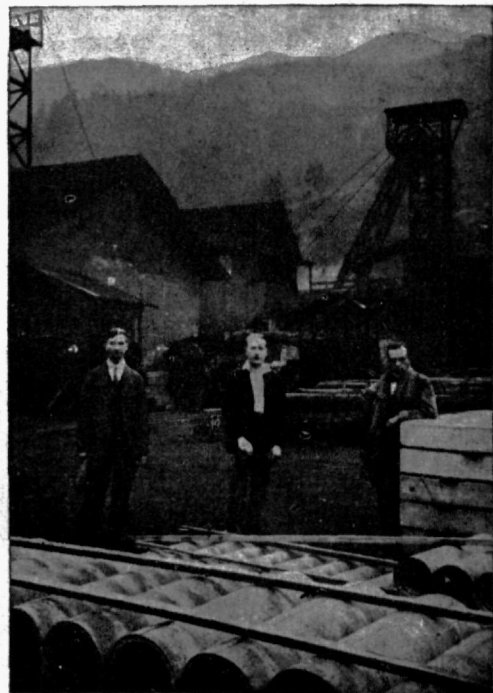

Foto A. Kiisveke

Donawitzi rauavabriku „väravatel“

Kui Donawitzist jala lahkuti, jäi vististi nii mõnelegi meist, hoolimata väsimusest ja tolmust, mis paksu korrana riideid kattis ja kõris, suus piina tegi, tunne, et midagi nähtud, mis vaevalt täielikult tasus, kõnelemata sellest, millise rahuldusega võisid Leobenit jumalaga jätta need, kel erilised huvid tehnika ja suurejoonelise erakordse loova töö vastu üldse!

Nüüd puhkame vähe võorastemajas. Sellele järgneb viimane ühine koosviibimine Leobeni kaasvõitlejatega, kellest tõesti hää mulje jäänd. —

Õõ saabudes istume jälle vagunisse, et jätkata teekonda Innsbrucki ja Itaalia ning Helveetsia piiride suunas. Õõsel istume mitu korda ümber (näit. Seltzthalis, Bischofshofenis), nii et unest vähe juttu võib olla. Siiski katsume, nii palju kui võimalik, rahu leida väsinud liigetele, ehk valvame vaguniakna juures ja vaatame õõpimedusse. Aeglaselt-aeglaselt liigub nüüd rong mägedes. Õieti oleme alles nüüd Tirooli jõudnud — Austria mägestiku ossa, mis seda kõlavat nime kannab. Aga tahaksin küsida — millega erineb kaardil Tiroolina ära märgitud mägestik Leobeni, Semmeringi juures asuvatest mägedest! Reisija näeb pea kogu teel Viinist kuni Innsbrucki ühesugust suurepärast mägestikku, mägestikku, mis kohati madalam, kohati kõrgem; kohati lumine, kohati haljendavate metsadega õnnistatud. Nende ilus ja isearalduses võib vahet teha ainult kohaline elanik.

Huvitav aga, et kogu tähendatud teekonna ajal austerlasi nii vähe näha: pääasjalikult viibivad tühjavõitu vagunites välismaalased, kuna mägedeelanikke omis rahvuslikkudes riietes nagu olemaski pole. Alles umbes kella 3—4 ajal hommikul ilmuvad meie vagunisse esimesed tiroollased ja — kohe äratama neidki väheseid meie hulgast, kes unne vajund: „Üles, üles! Hommik on, laisad vaid magavad veel!“

„Oleme juba pikemat aega reisil...“ „Jah — kus vabandus! Üles, üles, jumala ilm pole antud magamiseks.“

Energilised, ilusad poisid. Kõnelevad särasilmil. Igas näo liigutuseski — tervis ja jõud, elurõõm, julgus ja vaprus. Hää süda, hool ja ausmeel näib neid eestkätt juhtivat. Ning tõsine ja uhke, nagu kogu loodus ümberringi, on tiroollane. Harjund alaliste mägitöökonadega ja hädaohtudega võrduvad minu kõrval istuvad mehed omis ilusais riietes nende vägevate puudega, mis võrsuvad Tirooli päikeses ja

Foto A. Kiisvek

Teel Sonnwendsteini harjale

Vasakult paremale: Georg Janson, Eduard Okas, Johannes Okas, Karl Kerberg, Artur Kiisvek

lumes mägede külgedel. Kui mägede tuul käib kõrgustelt ja orgudest üle metsade, panes lainetama need sinikaugused, näib nagu tormaks üles mägede tippudele suur sõjavägi kindlale võidule...

On külm mägede hommik. Ümberringi — udu. Udupilved. Sõidame ju ülal kõrgel.

Kella 6 ajal ilmub raudtee kõrvale mägede jõgi Inn ja kell pool kaheksa sõidab rong lumega kaetud mägede ette alla orgu, kus asu leidnud väike, kuid ilus linn — Innsbruck kauni Hungerburgiga. Innsbruckist on mõnikümmend kilomeetrit eemal Itaalia piir, samal kaugel Schweitsi piir ja umbes paari tunni tee — Saksamaa.

Innsbrucki ümbritseb juba pea täiesti Schweitsi loodus: Alpid omal täiel ilul ei ole siit enam kaugel ja see, kes tungind Innsbrucki ees seisvale 3738-meetrilise mäe harjale, näeb siit palja silmaga metsikut Schweitsi.

Kogust „Raudrusika varemotel“

Martinswaldi tunnel

Austria Innsbrucki ja Saksa Partenkircheni vahel

„Laste sõber“

Aabits ja lugemik

Kokkusaadnud Tartu õpetajate seminaari algkooli õpetaja Johannes Kuulberg, illustreerinud mitme- ja ühevõrtiliste piltidega Richard Kloit, keeleliselt redigeerinud magister Johannes Aavik, pedagoogiliste ning metoodiliste näpunäidetega kaasa aidanud Tartu õpetajate seminaari direktor Juhan Tork, raamatu aabitsaosa sõnadele lastekohased viisid loonud meie lugupeetud helilooja Juhan Aavik

Eesti Õpetajate Liidu poolt 1922. a. suvel 28. juulist 5. augustini Tallinnas korraldatud esimesel Eesti kasvatusteadlisel nädalal avaldas Berliini autoriteetsem pedagoog ja koolimees PAUL WERTH omis loenguis, kuidas sakslased algkooli alamais klassis töökooli tegelikult teostavad, aabitsa kohta järgmisi mõtteid: 1) „Kirjutamine on pääasjalikult sõrmede tehnika. Kui nüüd mõlemad tegevusi ühel ajal harjutatakse, siis peab küll kummagi tegevuse järjekindlast jätkamisest loobuma, sest kõige kergemini sünnitavale ja kõige paremini üksteisega ühendatavale häälikuile ei vasta alati kõige kergemini kirjutatavad tähed. Pääle selle on kahe isesuguse tegevuse õppimine algajale liig koormav. Sellepärast lahutame meie kirjutamise lugemaõppimisest ja algame viimasega“ (V. „Kasvatatus“ 1922. a. nr. 19, lhk. 308, refereerinud E. Martinson). 2) „Meil tarvitusel olevast suurest tähestikkude hulgast jäävad valida ainult ladina trükikirja suured tähed. Et kõik teised tähestikud neist viimastest tulevad, siis võime neid viimaseid algkujudeks nimetada. Linder on 2300 Leipzigi lapse juures katseid teinud ja tõenduse leidnud, et algkujudest arusaamine ja nende jäljendamine lastele kõige kergem on. Valime esimeseks tähestikuks algkujud, siis käime põhimõtte järele kergemalt raskemale“ (V. säalsamas lhk. 309).

Nende põhimõtete järele on kokkusäetud „Laste Sõber“

„Laste Sõber“ on esimene ja ainukene töökooli nõuete kohaselt kokkusäetud aabits Gestis ja tähendab pööret eesti senises aabitsakirjanduses

Hoolimata kallist mitmevõrtilisest pilditrükist maksab „Laste Sõber“ ainult 120 marka

Alexandre Dumas Poeg

* 1824 — † 1895

Dumas noorem armastas öelda: „Minu isa on suur laps, kelle olen saand, kui alles õige väike olin.“ Lasteks jäid nad mõlemad, nii Aleksander I ja Aleksander II, valmis ruttu ja piiritult vaimustuma, naiivid, endaskindlad, kriitikatud ja üks-teist südamest armastavad ning kollegiaalselt austavad; produtseerisid nad kõrvuti ju ligi kolmkümmend aastat. Isalt pärandas noorem Dumas pääle neegrijookste tugevromantilise vaimu ja lugupidamise erakordsete vahekordade vastu. Ainult erandid on huvitavad, ütles ta. Kuid ta ei olnud üksi oma isa poeg, kes ta varakult adopteeris, vaid ka oma ema poeg, keda iialgi ei adopteeritud. Ta oli väljaspool abielu sündind. Ta kannatas selle all ja see määras ta kunsti, mis alati seisib „fille-mère“ eest ning protesteeris üksikute või kogu seltskonna õeluse ja brutaalsuse vastu.

Kuna ta pisut vanem võistleja Augier, kellega nad kahekesi kolmkümmend aastat näitelava valitsesid, spetsialiseerus tubli väikekodanlase ülistamises, liikus Dumas ikka enam „Demi-Monde'i“ tsentrumis või piiril. Spetsialiseerumine täbarale miljöole ja sagedasti, erakordselt täbaratele ainele ei või meid siiski unustada lasta, et Dumas väga kiiresti arenes ja Augier'st mitmekülguses kaugemale ette jõudis. Sentimentaalset „*Dame aux camélias*“ sammus ta edasi sotsiaalsetele „*pièce à thèse*“idele“, säält (abielu-) psükoogilistele näidenditele ja lõpuks müstilis-apokalüptilistele sümboldraamadega. Seejuures triumfeeris selge ja kindel näitetalent. Muidugi ei jõudnud ta kunagi üle

Marguerite du Plessis

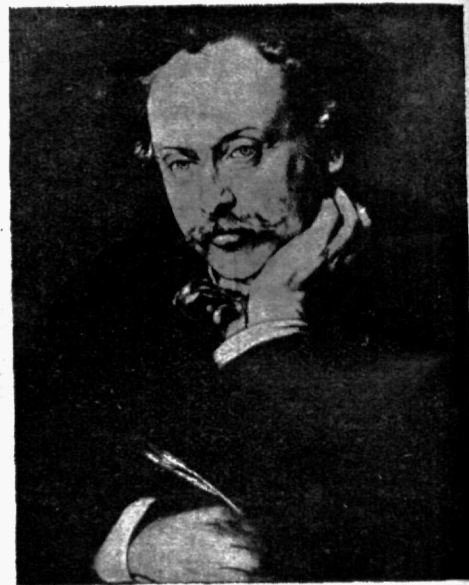
Dumas Poja esimese draama „*La dame aux camélias*“ päätegelane

„*camélias*“ kaheksa päevaga dramatiseeris, et siis kolm aastat ettekande luba oodata, ei olnud talle ta õige siht veel selgund. Ilma, et ta uuenduses oleks teadlik olnud, oli ta lugupeetud romantilise motiivi, nimelt kurtisaani motiivi, uuendand, asetades selle olevikku ja täites oma elamusega. Sellega oli sündind moodne komb-luskomöödia. Kuid mitte üksi kujutus ei jäänd Dumas

püüdeks. Alates „*Demi-Monde*“iga“ lähevad kõik ta draamad välja selgele, otsekohesele õpetamisele ja pole üksi fantaasia mäng, vaid südametunnistuse aktid, teod. Nii otsustab Paul Bourget omas raamatus „*Essais de psychologie contemporaine*“ Dumas üle, kelle otsekohesele mõjule „*Divorce*“, „*Barricade*“ jne. autor palju võlgneb. Mõlemile oli näitelava, tarvitades Schilleri väljendust, moraalne asutus, mõlemile oli näitelava kantsel või kõnetool. Kuna aga Bourget kõikumata oma tendentskunsti usub, muutus Dumas vanaduses kindlusetaks ja kaotas usu.

See on liigutav kõrvaltoon, mida liig vähe tähele pannakse, sest et alati nähakse ikka iseteadlikku, oraakeldavat

teeside-Dumas't. Juba „*Etrangère*“ (1876) eessõnas pani ta teatri reformeerimisvõimu juure küsimismärgi. Hiljem tõrkus ta oma viimast trükki „*Route de Thèbes*“ lõpetamast ja välja andmast: „Tean juba, mis ma öelda tahan; kuid kordan endale ikka: milleks üldse midagi öelda? Tegelikult ja tööpoolest tean ma liig palju inimlikust tõest. Kui ma aastad, mis olen eland, järele arvan, siis tulen arvule sadanelikümmend või sadaviiskümmend.“

Alexandre Dumas Poeg

28. juulil s. a. pühitseti ta 100-aastast sünnipäeva mälestust

„Odamehe“ uued raamatud:

SAAREMAA JA MUHU MUINASJÄÄNUSED.
Ülikooli Arkeoloogia Kab. toim. II. — 58 joonist ja kolm värvilist kaarti. Kriidipaberil eelleht. Hind 300.—

SOOME — MAA, RAHVAS JA KULTUUR.
Tartu ja Helsingi Akad. Hõimuklubide toim. Häälpaberil, suures formaadis, rohkete piltidega ja kaardiga. Hind 450.—

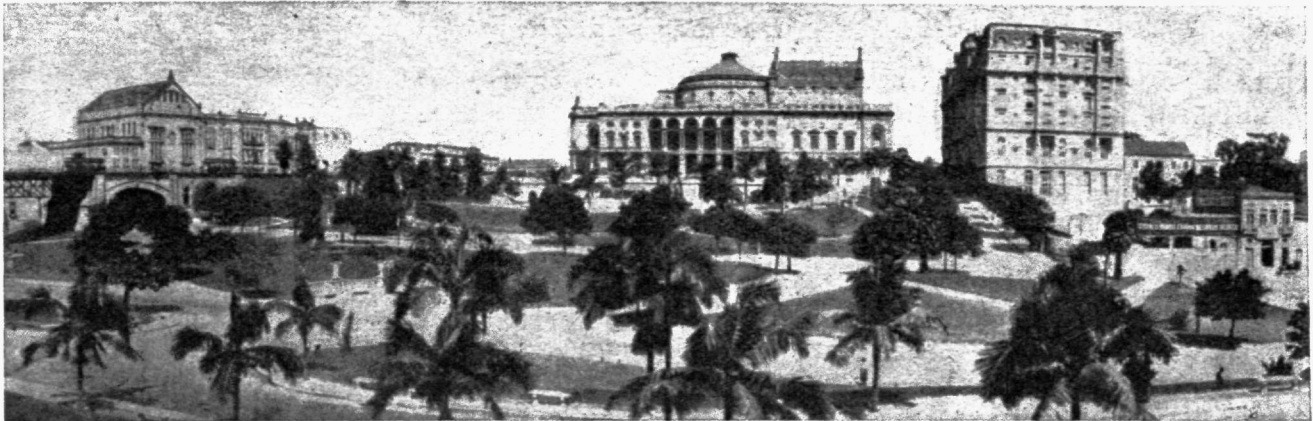
„Looming“, kirjanduslik ajakiri

1923. a. ilmus 8 nrt. Aastakäigu hind 780 mrk.
1924. a. ilmub 10 nrt. Aastakäigu hind 900 mrk., üksiknr. 100 mrk.

Talituse aadress: Tartu, Ajakiri „Looming“

Tuleviku suurlinn Sao Paulo, Brasiilias

Park Sao Paulo südames. Tagaplaanil linnateater ja hotell Esplanade

Sao Paulo, samanimelise riigi pälinn Brasiilias, on kahtlemata teel suurlinna poole. Ta elanikkude arv on viimase nelja aasta jooksul 450.000-st tõusnud 700.000-ni ja seega püstitand kiirusrekordi elanikkude arvu kasvamisest.

See linna kasvamise haruldane kiirus tuleb esimeses joonel kirjutada eurooplaste sisserändamise arvele. Sisserändajate arvu poolest on esimesel kohal Portugaalia, teisel Saksamaa. Pääle sõda on mitmed tuhanded sunnitud liig kitsaks jäänd kodumaalt lahkuma ja pilku juhtima kaugetele maa-dele, et sääll endale kergemaid elamisvõimalusi leida. Nende väljarändajate enamik valgub Brasiiliasse, elanikkude tiheduse poolest kõige õreda-male maale, ja siin eriti lõunapoolsetesse riikidesse, mis terve kliima ja viljakandvuse poolest Euroopa sisserändajatele kõige kohasemad. Sääll ootavad määratud maa-alad inimesi, kes nad tarviliselt hariks. Praegu otsitakse viit-tuhandat perekonda, kes asuks kohvi-, maisi- ja suhkruistanduste harimisele.

Kolonisatsiooni ja kohvi väljaveo saak valgub päälinna, mis pakub tõelikkult pilti maaomanikkude rikkuse kasvamisest. Ütlen meeledli maaomanikkude

rikkuse, sest tööjõu eest tasutakse õige napilt — vähenõudlikkude neegrite, samuti portugaallaste ja itaallaste suure konkurentsi tõttu.

Ehitus on Sao Paulos suures hoos, igalpool võib näha ehitusel olevaid maju. Linna veertel kerkib mää-

ratul arvul elumaju, millest igaüks varustatud tükikese maaga. Sao Paulos valmib iga päev 20 maja.

Uutesse linnajagudesse luuakse suurepärased pargid ja kujud, mis peavad nāgustama enamasti ühtlusest tänavateid.

Loomulikult pūutakse ka kultuurilises ja sanitaarses mõttes Euroopa suurlinnadega sammu pidada.

Kerkivad kirikud, koolid, muuseumid. Veevārk ja kanalisatsioon, elektrivalgustus ja telefon on jõudnud linna kaugemate raioonideni, mis tänavraudteega

linna südamega hästi ühendatud. Et linna pilti alati silmi ees hoida, antakse iga kuu välja uus linna plaan, sest et märtsis mõndki veebruari tänavat tuleks asjata otsida.

Brasiilia, ja ühtlasi Sao Paulo, peaks meie lugupidetud lugejaid praegusel silmapilgul eriti selle poolest huvitama, et sääll maad võtnud revolutsiooniline liikumine, mille käiku huvitusega jälgitakse.

Tuleviku suurlinn Sao Paulo. Suur viadukt Anhangabahú pargis

„Odamehe“ kirjastusel ilmus

Saaremaa ja Muhu muinasjäänused.

Teoses antakse ülevaade Saaremaa ja Muhu, meie muistsel vabadusajal kultuuriliselt ja sõjaliselt kõige tugevama maakonna ajaloost kuni sakslaste tulekuni. Sellele järgneb saarte kõigi seni teadaolevate ainelise kultuuri mälestusmärkide kirjeldus suure hulga piltide ja kaartidega. Hind 300.—

Redigeerind ja ülevaate kirjutand
prof. A. M. TALLGREN.

Vallatumad mesilased

Wilhelm Busch

Üheksas päätükk

Need lilled, mis kord noppis neitsit,
mis härra Knörrje õnne peitsid,
nüüd aknalaual lamavad
ja närtsivad.
Kuid viimaks härra Knörrje tuleb,
nad lauluraamatusse suleb.

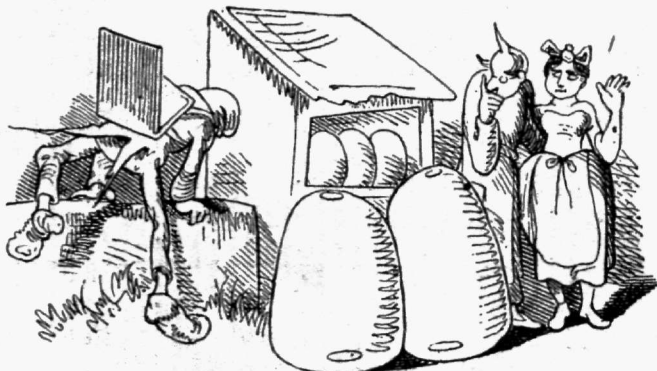

Ja sää! siis rahu puhkavad
need hinged, ikka ustavad.

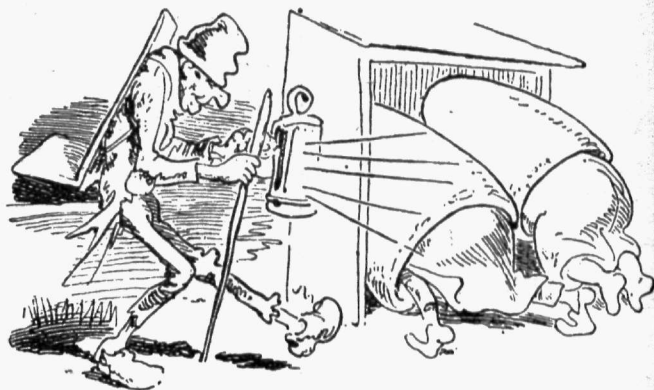
Löüb parajasti kümme kell,
hänn' Knörrjel aeg on minna küll —
ta ruttab oma vaikesest majast,
ja talle vastu Dralle aiast

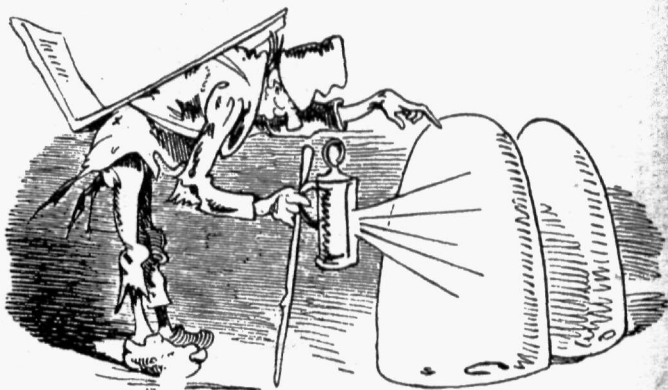
Kristiine ruttab — ammugi
ta oma sõpra ootaski.

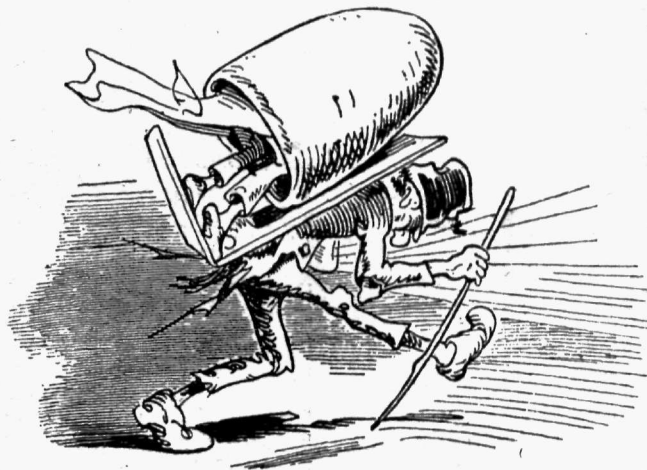
Kuid kuulal mis säält vastu kostab?! —
Üks varas paha tee pääl astub. —

Ta mesipuude poole lippab;
sest Knörrje suurde korvi hüppab!!

„Jah,“ ütleb varas, „see on parem,
et suurima ma võtan varem!“

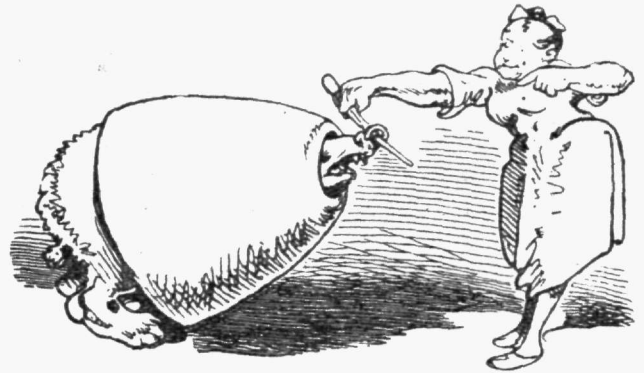

Ta haarab härra Knörrje selga
Ja siis ka ruttu laseb jalga.

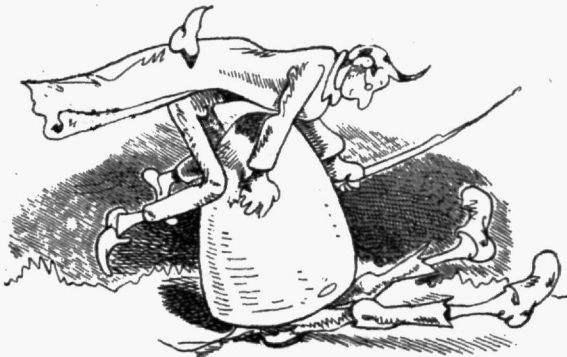

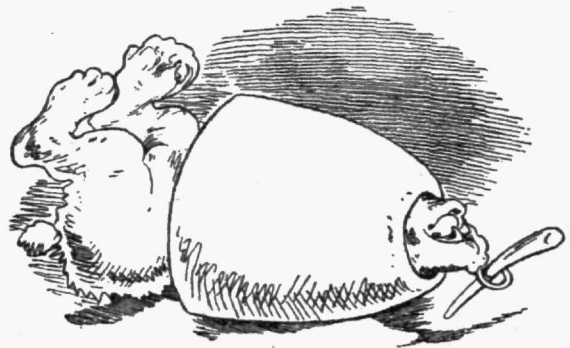
„Hoo!“ hüüab Knörrje, „seisma jää
Ja kohe korvis varga pää.“

Kristiinil kohe käes on ork,
see ninale on paras kork!

Küll püüab korvi raputada,
ei siiski saa end vabastada. —

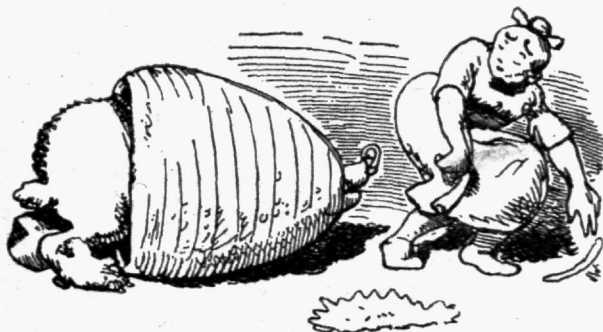
„Jah, müra nüüd!
On asjatu su väljapüüd! —

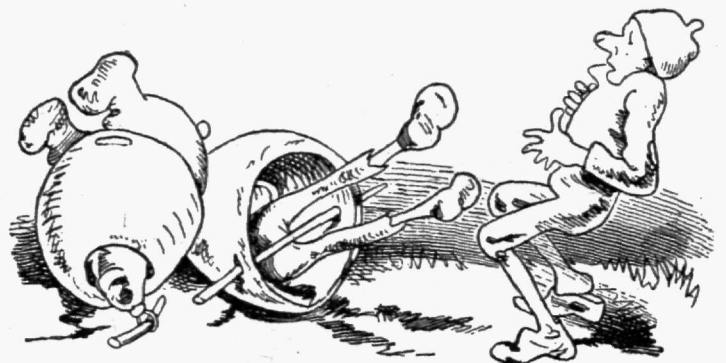
Kuid ah! mis näeb Kristiineke?!
Üks karu ronind aiale.

Nii kõik on hästi õnnestanud;
taas armastajad kokku saanud.

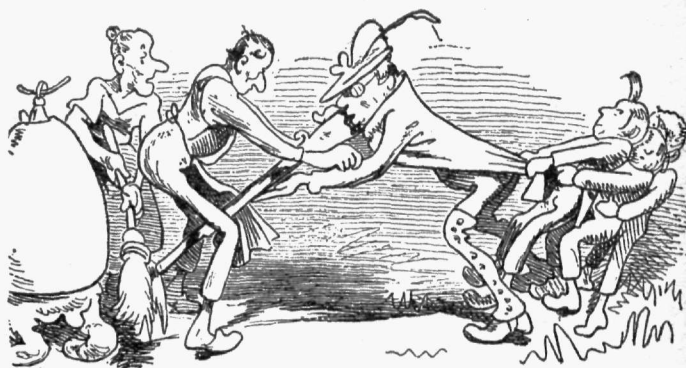
Ta läbi korvi pistab nina,
Kristiine, ennast aita sina!

Hans Dralle ligineb — oh, lugu! —
tal imestusest lai on nägu.

Ta seisab, aina imestab.
„Ah, latse, kes nii nal'latap!“

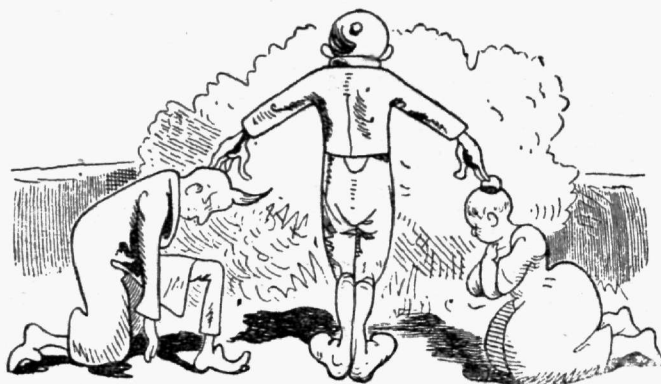
Ja metsavaht see tapaks karu,
kui poleks tõkkeid ülearu.

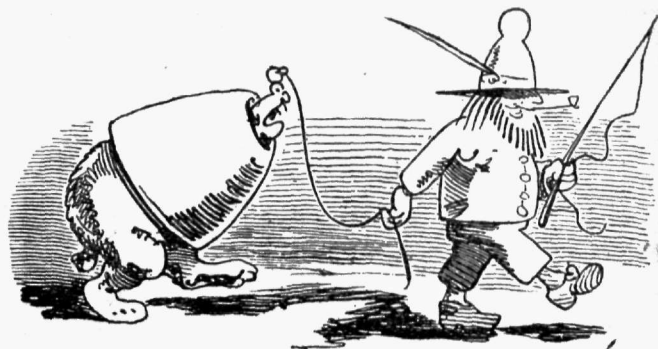
Kuid Knörrje juba sõna võtab
ja kõike seletama tõttab.

Siis korrakaitsjad tulevad
ja varga ära kannavad.

„Noh, olgu siss!“ Hans Dralle hüütab
ja paari õnnistada püüab. —

Ka karutantsitaja siin
ja karu viib, kel käia piin.

Pea kogu küla jooksnud kokku,
just nagu oleks löödud lokku.

Ning Jubi-Anton a'ab trompetti,
ja „Vivat!“ kisab vana Greete.

„Vivat!“ ja „Elagu Hans Dralle“
kõik kisendavad kooris talle.

(Järgneb)

Meie lugejatele

Kino-osakond jäi suvise vaheaaja tõttu välja. Sügisel hakkame järjekindlalt artikleid ja pilte kino alalt avaldama.

Järgmine „Odamehe“ number ilmub septembri algupäevil näituste numbrina suurendatud kujul rohke mitmekesise sisuga.

Õpetatud Eesti Seltsi väljaandel ilmus
„Sitzungsberichte d. Gelehrten Estnischen Gesellschaft 1922. Hind 200.—“

„Odamees“

Vastutav toimetaja ja väljaandja Carl Sarap. — Trükitud K.-Ü. „Postimehe“ trükikojas, Tartus
Järeltrükk ja piltide reprodutseerimine ilma „Odamehe“ loata keelatud

Kõik seni ilmud ajakirja „Odamehe“ numbrid on veel vähesel arvul saada. Tellimised saata otse „Odamehe“ talitusse. Saatmise lihtsustamiseks võib tellides hinna (á 40 mk.) postmarkides juure panna. Saatekulud jäävad talituse kanda.

Ilmus E. Rosenberg'i toimetusel suurem koguteos

„Virumaa“

üle 400 lhk., 120 pildiga ja Virumaa kaardiga

SISU: G. Wrangell: Muinasteadlised leiud, maalinnad, lossid ja kirikud. H. Prants: Ajalugu. J. Jaanis: Geograafiline ülevaade. A. Luha: Geoloogiline ülevaade. K. Luts: Põlevkivi. Jne. Jne.

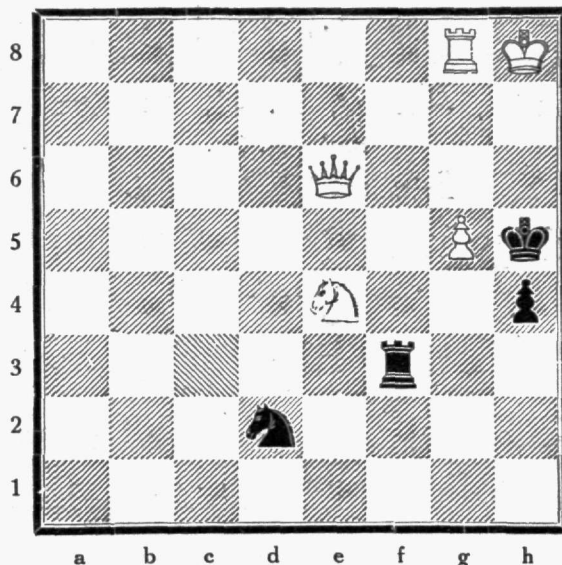
Raamatus leiduvad muu seas põhjalikud andmed Narva linna ajaloo, tööstuse arenemisest ja praegusest seisukorrast rohkete piltidega ja plaanidega.

Hind 400 mrk. Saada igast korralikust rmkpl.

Male

Ülesanne nr. 6.

Ottmar Nemo

Valged: Kh8, Le6, Vg8, Re4, Jg5 (5).

Mustad: Kh5, Vf3, Rd2, Jh4 (4).

Matt kahe käiguga.

Ülesande nr. 5. lahendus

1. Re5—c4. Ka Og2 + lahendab, kuid ülesandes on arvatavasti trükkimisel viga juhtunud. Teatame sellest, kui vastuse selle kohta oleme saand.

Õige lahenduse saatsid E. Keeris, V. Jürgens Tartust ja M. Villemson Pärnust.

Vannutatud maamõõtja

L. Jakobsenn

Maamõõdu - kultuurtehnika
büroo

Tartus, Lossi tän. nr. 1.

Võtab igasuguseid maamõõtmise, kaardi valmistamise ja loodimise töid vastu.

„Odamees“ on trükitud Türi Paberi- ja Puupapi-vabriku A./S. paberil
Tartu ladu — Kүүttri tän. 5, kõnetraat 4-77

Eesti Laenu- ja Hoiu-Ühisus

Tartus, Suurturg, nr. 14, omas majas

Telefon nr. 177.

Äritunnid kella 10—2-ni.

Kõige vanem Eesti rahaasutus.

Asutatud 1902. aastal.

Ühisus annab laenusid, võtab vekslid, veokirju ja muid dokumente sissenõudmiseks, saadab raha teistesse linnadesse j. n. e., j. n. e.

Ühisus võtab raha hoiule

tähtaegade, kuude ja päevade pääle ja maksab ajakohast protsenti.

R. Brettii riidekauplus

Suurturg 7, raekoja ees,

soovitab kodumaa vabrikutest

möödukate hindadega

naisterahva palitu ja mantli
meesterahva
kalevi, kreppkalevi ja drapi
musliini, kretongi ja oksfordi
halbini, madapolami ja batisti
kõiksugu kleidi ja pluusi

riiet

Ed. Uusen

Rätsepp Tartus
Promenaad 4

Moe-, pudu- ja pesuäri Uennad Lepp

Tartus, Kaubahoov nr. 2. tel. 4-81

Alaliselt rikkalik valik: meester. ja naister. pesu, triik-särke, kraesid, manshette, kaelasidemeid, trakse, siidikaelashalle, sukki ja sokke, kindaid, koetud pillaseid naister. jakke, meester. veste, laste kostüüme, shalle ja mütse. — Kõiksuguseid pitse, pesatse ja pesusakke. — Täielik valik käsitööniite DMC. — Vihmaparje. — Sandaale

Võrk- ja trikoopesu. — Ujumiskostüüme

==== Igasugune korralik riiete auruga voltimine. ====

Jällemüüjatele hinnaalandus
Hinnad võistlemata odavad

EESTI PANK

OSAKONNAD KÕIGIS MAKONNA LINNADES

Arvete seis 31. juulil 1924

AKTIIVA

Kassa:		
a) pangatähed	604.527.800,—	
b) riigikassatähed,		
vahetusraha jne.	823.484.507,—	1.488.012.307,—
Väärtpaberid		79.881.825,—
Kulla arve väljamaal		588.185.170,—
Välisvaluuta		64.464.410,—
Laenuid välisvaluutas		452.147.132,—
Diskonteeritud vekslid		1.797.130.350,50
Konto-korrent arved		2.710.899.417,—
Akkrediitvide ja garantiide laenuid		840.697.546,50
Väljamaa korresp. „Nostro“		171.281.093,—
Korresp. välisvaluuta „Loro“		217.363.985,—
Korrespondendid „Loro“		1.470.844,50
Osakonnad		420.721.860,—
Mitmesugused arved		168.866.992,50
		<u>8.941.122.933,—</u>
Väärtused depoo		647.697.651,50
Inkasso dokumendid		165.423.398,—

PASSIVA

Põhikapitaal	250.000.000,—
Tagavarakapitaal	143.714.310,—
Amortisatsioon kapitaal	2.666.787,50
Pangatähed	2.250.000.000,—
Riigikassa	2.431.918.982,50
Hoiusummad	1.567.770.074,50
Väljamaa korresp. „Nostro“	507.638.942,—
Korresp. välisvaluuta „Loro“	194.291.950,—
Korrespondendid „Loro“	19.350.263,—
Akkrediitivid ja garantiid	755.039.102,50
Osakonnad	431.571.717,50
Mitmesugused arved	387.160.853,50
	<u>8.941.122.933,—</u>

JUHATUS

PANK TOIMETAB KÕIKI PANGAOPERATSIOONE KODU- JA VÄLJAMAAL

Raamatukogudele

soovitab „Odamees“ paremat kirjandust:

Algupärane ilukirjandus

- H. Adamson: **Mulgimaa**. Kirjanduslikkude ajakirjade labi tuntud luuletaja ainus luuletuskogu, Hind 30. — ja 15. —
- A. Alle: **Carmina barбата** (Habemikud laulud). Luuletuskogu. Hind 75. —
- A. Alle: **Üksinduse saartele**. Luuletuskogu. Hind 100. —
- A. Gailit: **Klounid ja faunid**. Fõljetoone kogu. Sisaldab rohkesti pilte, karikatuure ja kirjanikkude käekirjanäiteid. Ainus sarnane raamat eesti kirjanduses. H. 180. ja 120. —
- A. Kallas: **Kui pisarad kõnelevad**. Religioos-filosoofiline teos. Parem raamat sellelaadilises eesti kirjanduses. H. 100. —
- A. Kivikas (M. Karu): **Sookaelad**. Külajutud. Noorema põlve anderikkama kirjaniku esimene ja rohkesti kiitvat arvustust teenind teos. H. 40. —
- A. Kivikas: **Järipäev**. Romaan külaelust, meie lähemast minevikust. Autori suurem teos. H. 250. —
- A. Kivikas: **Ristimine tulega**. Romaan meie vabadussõjast. H. 200. —
- A. Kivikas: **Verimust**. Novellid meie vabadussõjast. H. 150. — ja 100. —
- A. Kivikas: **Verine väits**. Novell. H. 50. —
- O. Luts: **Harald tegutseb**. H. 65. —
- M. Metsanurt: **Epp**. Novell. H. 40. —
- G. Rappo: **Uks lahti!** Komöödia. H. 40. —
- K. Rumor (Ast): **Tuled sügisõds**. Novellikogu. H. 75. —
- J. Semper: **Jäljed liival**. H. 50. —
- J. Semper: **Pierrot**. H. 50. — ja 40. — „Jäljed liival“ ja „Pierrot“ on autori paremad luuletuskogud.
- A. Tassa: **Nõiasõrmus**. Fantastiliste novellide kogu. H. 75. —
- F. Tuglas: **Maa ilma lõpus**. Novell. H. 100. — Arvustajailt Tuglase paremaks teoseks nimetatud.
- F. Tuglas: **Jumala saar**. Novell. H. 75. —
- M. Under: **Eelõitseng**. Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: **Amores**. Armastuslaulud. H. 50.
- H. Visnapuu: **Jumalaga, Ene!** Luuletuskogu. H. 75. —
- H. Visnapuu: **Taliharj**. Luuletuskogu. H. 100. —

Tõlkeilukirjandus

- C. Doyle: **Prof. Baumgarten**. Naljajutt. H. 15. —
- N. Jevreinov: **Lõbus surm**. Näidend. H. 100 — ja 75. —
- A. Lichtenberger: **Mu väike Trott**. Romaan. H. 75. —
- J. London: **Juhtumised inimesesõdjate saarel I—III**. Romaan. H kokku 75. —
- J. London: **Kahe näoga mees**. Novell. H. 20. —
- M. Read: **Valge kinnas**. Romaan. H. 75. —
- J. H. Rosny: **Kolesuur koobasmaa**. Fantastiline novell. H. 35. —
- O. Wilde: **Käntervilli tont**. Õudusejutt. H. 30. —
- O. Wilde: **Salome**. Drama. H. 60. —

Loodusteadus

- H. Bekker ja A. Audova: **Andmed Pühajärve uurimisest**. Suur teos rohkete ilustustega, tabelitega ja mitmevärvil. kaartidega. Ainus sellelaadiline teos eesti kirjanduses. H. 160. —
- H. Bekker: **Päeseina profiil Martsal**. H. 15. —
- A. Audova: **Järve taimed**. Piltidega. H. 30. —
- M. Univer: **Bioloogia**. H. 75. —

Lastekirjandus

- J. Kuulberg: **Laste sõber**. Mitmevärviliste kioitruki piltidega. H. 120. —
- A. Kivikas; **Nõuandja**. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- A. Kivikas; **Lummem**. Muinasjutt piltidega. H. 60. —
- K. A. Hindrey: **Loomade mäss**. H. 75. —
- Kullaketrajad**. Muinasjutt piltidega. H. 75. —
- Kuida seitse rätseppa Türgi sõtta läks**. Muinasjutt piltidega. H. 15. —
- Põhjakaru**. H. 10. —
- Sõnakuulmata Zeppelin**. H. 12.

Kirjandus. Kunst. Keel

- F. Tuglas: **A. H. Tammsaare**. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: **Arthur Valdes**. Essee. H. 75. —
- F. Tuglas: **Henrik Jbsen**. Essee. H. 50. — ja 30. —
- F. Tuglas: **William Shakespeare**. H. 75. — ja 60. —
- F. Tuglas: **Eesti uue ilukirjandus**. H. 75. ja 60. —
- R. Griwing ja P. Ilves: **Kirikumuusika**. H. 100. —
- J. Aavik: **Muusikalised kirjad**. H. 75. —
- P. Grünfeldt: **Mälestused Juhan Liivist**. H. 40. — ja 30. —
- N. Kulbin: **Kubism**. H. 30. —
- E. Meumann: **Esteetika**. H. 160. —
- J. Semper: **Näokatted**. Artiklite kogu kirjanduse ja kunsti üle. H. 150. — ja 125. —
- O. Loorits: **Eesti keele grammatika**. Eesti õigekeelsuse käsiraamat. H. 250. —
- A. Kivikas: **Maha lüüriline šokolaad**. H. 20. —

Eesti ajalugu

- H. Kruus: **Saksa okkupatsioon Eestis**. H. 150. —
- H. Kruus: **Jaan Tõnisson**. H. 90. —
- A. Vaga: **Viru väerind vabadussõjas**. H. 160. —
- R. Kangropool: **Balti saksluse viimsed vägimehed**. H. 65. —
- A. Kruusberg: **A. Grenzsteini võitlus Jaan Tõnissoniga**. H. 75. —
- A. Kruusberg: **Venestamise tulekul**. H. 60. —
- A. Kruusberg: **Revisjoni tulekul**. H. 75. —
- R. Roht: **Julius Kuperjanovi elulugu**. H. 20.
- A. M. Tallgen: **Saaremaa ja Muhu muinasjäänused**. H. 300. —

Koguteosed

- Siuru II**. Album. H. 150. —
- Siuru III**. Album. H. 150. —
- Looming**. Album. H. 100. —
- Mõtteid valmivast intelligentsist**. Koguteos meie rahvuskultuuriliste küsimuste üle. H. 250. —
- Ilo I—XII**. H. 735. —
- Odamees**. Toim. F. Tuglas. H. 50. —
- Odamees**. Toim. A. Alle. H. 50. —
- Odamees**. Nr. Nr. 1—20 à 40. —
- Soome** — maa, rahvas ja kultuur. H. 450. —

Mitmesugust

- Kirjanikkude palgaküsimus**. H. 20. —
- Koolimajade põlvkavandid**. H. 100. —
- Taimevärvide õpetus**. H. 30. —